

1161

Bibliotekarz

2

1978
ROK XLV
WARSZAWA

**CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY**

TREŚĆ

Uroczystość dekoracji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (T. Zarzębski)	26
B. Lis. Z tradycji rewolucyjnych bibliotekarstwa polskiego. Biblioteki „Wielkiego Proletariatu”	28
K. Olewnik. Model oddziału bibliotek zakładowych biblioteki głównej szkoły wyższej	32
D. J. Urquhart. Metodologia badań nad użytkownikami	36
A. Żmuda. Biblioteka w zreformowanej zbiorczej szkole średniej	38
Stan i perspektywy rozwoju bibliotek rolniczych (L. Biliński)	41
J. Kotodziejska. Biblioteki publiczne w Belgii	44
Badania czytelnicze na międzynarodowym seminarium w Pradze. (J. Kotodziejska)	45
Przegląd piśmiennictwa	
Sprawy bibliotek i czytelnictwa w prasie (eLBe)	48
Kronika krajowa i zagraniczna (L.B. i Z.K.)	49
Z żałobnej karty Helena Drzażdżyńska (H. Uniejewska)	52

СОДЕРЖАНИЕ

— Торжество награждения Ассоциации Польских Библиотекарей	25
— Из революционных традиции польского библиотekarства. Библиотеки „Большого Пролетариата”	28
— Методология исследования вопросов научной информации	36
— Массовые библиотеки в Бельгии	44
— Международные совещание по вопросам исследования чтения	45
Обзор литературы	
Проблемы библиотек и чтения в печати	48
Внутренняя и зарубежная хроника	49

CONTENTS

— The celebration of the State distinction of the Polish Librarians Association	25
— From the revolutionary traditions of the Polish librarianship. The Libraries of „The Great Proletariat”	28
— Methodology of users studies	36
— Public libraries in Belgium	44
— International seminar on the problems of reading and readers research in Prague	45
Reviews of books and articles	
Problems of libraries and reading in the press	48
Domestic and foreign chronicle	49

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

Nr 2

WARSZAWA

ROK XLV

Polska Rzeczpospolita Ludowa

*W 32 rocznicę powstania Polski Ludowej,
za wybitne zasługi położone dla rozwoju polskiego bibliotekarstwa
oraz doniosły wkład w popularyzowaniu kultury czytelnicej*

Rada Państwa

nadaje

Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich

*Krzyż Komandorski
Orderu Odrodzenia Polski*

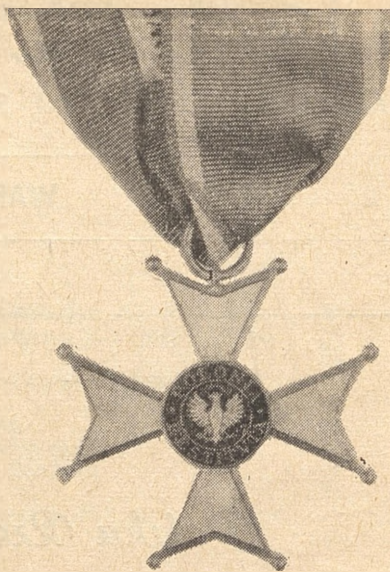
Przewodniczący Rady Państwa

[Signature]
Krzysztof Jabłoński

Warszawa, dnia 21 lipca 1976 r.

UROCZYSTOŚĆ DEKORACJI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

**W dniu 21 grudnia 1977 roku
odbyła się w Warszawie
uroczystość dekoracji
Stowarzyszenia Bibliotekarzy
Polskich Krzyżem Komandorskim
Orderu Odrodzenia Polski.**

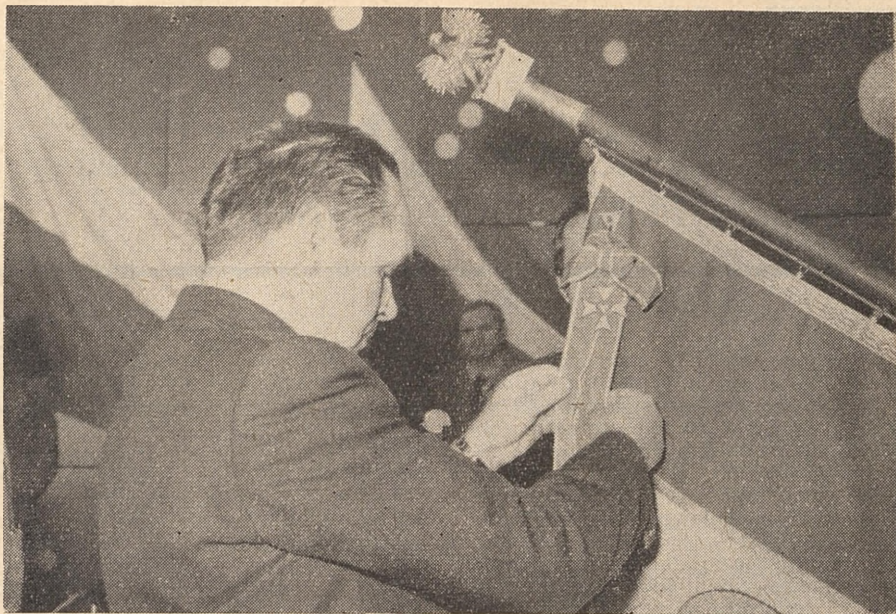
Punktualnie o godz. 13.00 do sali wystawowej Klubu Oficerskiego WP w Pałacu Lubomirskich wkroczyli dostojni goście: tow. Andrzej Werblan — Sekretarz KC PZPR i Wicemarszałek Sejmu PRL, tow. Jolanta Matuszkiewicz — Sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR, tow. Władysław Loranc — Wiceminister Kultury i Sztuki, tow. Stanisław Bielecki — Wiceprezydent m. st. Warszawy, tow. gen. bryg. Albin Żyto — Zastępca Szefa Głównego Zarządu Politycznego WP oraz inni zaproszeni na tę uroczystość goście. W uroczystości wzięli udział członkowie Zarządu Głównego SBP w składzie plenarnym, członkowie Honorowi SBP oraz zaproszeni działacze SBP i zaśluzeni bibliotekarze.

Wkrótce po tym, przy dźwiękach hymnu narodowego, wkroczył na salę poczet sztandarowy. Sztandar SBP po raz pierwszy prezentowany był przy okazji tej uroczystości. Lico sztandaru, koloru brązowego, zawiera wyszyty srebrną nitką emblemat SBP, tylna strona sztandaru zawiera pełną nazwę naszego Stowarzyszenia wyszytą na złotym tle. Poczet sztandarowy ustawił się z prawej strony przygotowanej na tę uroczystość sali.

Następnie, Wiceprzewodniczący ZG SBP kol. Stanisław Korman, otwierając uroczyste spotkanie powitał dostojnych gości, po czym przewodniczący ZG SBP kol. Witold Stankiewicz wygłosił okolicznościowe przemówienie przedstawiając dzieje oraz dzień dzisiejszy naszego Stowarzyszenia, jego rolę w kształtowaniu współczesnego bibliotekarstwa oraz postaw zawodowych ludzi, którzy ten zawód wykonują. Po tym wystąpieniu odczytana została uchwała Rady Państwa PRL o nadaniu Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski „za wybitne zasługi położone dla rozwoju polskiego bibliotekarstwa oraz doniosły wkład w popularyzowanie kultury czytelniczej”.

Aktu dekoracji sztandaru SBP dokonał tow. Andrzej Werblan, który gratulując odznaczenia określił wysoki wkład bibliotekarzy w kształtowanie kulturalnych przeobrażeń naszego kraju. Między innymi powiedział:

„Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, który zdobyć odtąd będzie Sztandar Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich został nadany przez Radę Państwa na wniosek Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej jako wyraz uznania dla zasług Waszej

organizacji i całego polskiego bibliotekarstwa. (...) To wysokie odznaczenie jest jeszcze jednym świadectwem uznania dawnych zasług bibliotekarstwa polskiego dla sprawy narodowej, dla kultury polskiej, dla kształtowania świadomości Polaków i upowszechniania idei postępu. Odznaczenie to jest wyrazem szacunku dla wkładu bibliotekarstwa polskiego do kulturalnych przeobrażeń, które dokonały się w naszym społeczeństwie w latach Polski Ludowej, i dzięki którym nasza narodowa kultura zespoliła się nierozdzielnie z socjalizmem, czerpiąc zeń wielkie wartości ideowo-moralne i uczestnicząc w upowszechnianiu jego szlachetnych zasad”.

W imieniu naszej Organizacji podziękował za odznaczenie przewodniczący okręgu SBP w Gdańsku kol. Zbigniew Binerowski, który między innymi powiedział, że wysoka ocena działalności Stowarzyszenia stanowi dla wszystkich członków tej Organizacji wielkie zobowiązanie do jeszcze aktywniejszych działań.

W tym uroczystym dniu dokonano również dekoracji zasłużonych działaczy Stowarzyszenia. Tow. Andrzej Werblan dokonał aktu dekoracji Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski kol. Janinę Cygańską oraz Srebrnym Krzyżem Zasługi kol. kol. Zofię Albigowską (przewodniczącą okręgu SBP w Zamościu) i Zofię Szumną (przewodniczącą okręgu SBP w Wałbrzychu). Wiceminister Kultury i Sztuki Władysław Loranc wręczył Odznaki Zasłużonego Działacza Kultury, a Przewodniczącą ZG SBP kol. Witold Stankiewicz — dyplomy Honorowego Członka SBP oraz Honorowe Odznaki SBP. W imieniu odznaczonych podziękowała kol. Janina Cygańska.

Przewodniczący Stowarzyszenia Księgarzy Polskich kol. Tadeusz Husak złożył wyrazy serdecznych gratulacji z powodu wysokiego odznaczenia naszego Stowarzyszenia oraz dokonał dekoracji kol. Witolda Stankiewicza Złotą Odznaką Honorową SBP. Odczytano również list gratulacyjny Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki.

Przy dźwiękach warszawianki poczet sztandarowy opuścił salę. Goście i bibliotekarze spotkali się przy tradycyjnej lampce wina.

Tadeusz Zarzębski

Z tradycji rewolucyjnych bibliotekarstwa polskiego BIBLIOTEKI WIELKIEGO PROLETARIATU

W programach partii robotniczych wiele miejsca zajmują problemy oświatowe. Żądania oświaty równej i powszechnej stawiano obok postulatów politycznych i ekonomicznych, albowiem niski poziom wiedzy ogólnej robotników polskich utrudniał akcję propagandową. Koła samokształceniowe, koła wykładowe, koła agitatorów, a także biblioteki stanowiły bazę dla działalności oświatowo-propagandowej biblioteki, dostarczając literatury agitatorom, prelegentom i słuchaczom odgrywały w tej akcji rolę niepoślednią. Pracowały one z reguły w warunkach konspiracyjnych. Wiadomości o nich są bardzo skąpe i rozproszone. Pierwszą próbę przebadania historii bibliotek partyjnych w Królestwie Polskim podjęto w Pracowni Dziejów Klasy Robotniczej Polskiej Akademii Nauk¹.

W „Odezwie Komitetu Robotniczego Partii Socjal-Rewolucyjnej Proletariat”, w części IV — „Dążenia i cele” głoszono: „Potępiamy stanowczo brak swobody sumienia, języka, zgromadzeń, stowarzyszeń, słowa i druku — gdyż stawia to wszystkie wielkie przeszkody rozwojowi świadomości robotniczej, już to rozbudzając religijno-narodowościowe nienawiści, fanatyzmy, już to uniemożliwiając organizacje i propagandę masową, która jedynie może położyć podwaliny przyszej organizacji ustroju socjalistycznego”².

Działacze partii „Proletariat” i sam Waryński od początku swej działalności silnie akcentowali potrzebę pracy oświatowej, doceniali rolę bibliotek.

Już w projekcie „Programu organizacji socjal-rewolucyjnych kół” zagarniętym przez policję krakowską 9. II. 1879 r., podczas rewizji u L. Waryńskiego postulowano zakładanie bibliotek przy organizacjach partyjnych.

W paragrafie 4 tego dokumentu czyta-

my: „każde koło ma swego organizatora, kasjera, bibliotekarza i inne stanowiska za konieczne przez stowarzyszenie uznane”.

Na końcu programu znajduje się rozdział „Bibliotekarze”. — Oto jego treść:

1 — „Oddzielne koła, oddzielnych bibliotek nie mają. Całe stowarzyszenie ma jedną, ogólną bibliotekę.

2 — Członkowie kół mogą otrzymywać książki z biblioteki przez bibliotekarza swego koła.

3 — Bibliotekarze wszystkich kół stanowią jedno koło bibliotekarzy.

4 — Koło bibliotekarzy wybiera potrzebną do przeprowadzenia interesów ilość bibliotekarzy głównych.

5 — Miejsce, gdzie się chroni biblioteka wiadome jest tylko dla bibliotekarzy, dla reszty członków jest niewiadome”³.

Konspiracyjny charakter bibliotek, złożonych w większości z wydawnictw nielegalnych, powoduje także w konsekwencji historycznej poważne trudności w badaniu lokalizacji i zasobów księgozbiorów Proletariatu.

Zgodnie ze schematem organizacyjnym Waryńskiego istniały w Warszawie biblioteki-składnice, z których bibliotekarze poszczególnych kół rozprowadzali książki wśród członków partii. Centralna Składnica mieściła się przy ul. Chmielnej 60a. Kołem bibliotekarzy kierował Edmund Płoski. On też prowadził drugi księgozbiór składający się z wydawnictw legalnych.

Składnica zmieniała swoją lokalizację kilkakrotnie. Znajdowała się kolejno na ul. Hożej 30a u Piotra Bardowskiego, następnie przy ul. Smolnej 10a (u Osterlofa).

Książki znaczone napisem „Agentura książkowa Proletariat” a następnie „Biblioteka Proletariat” i taki drzeworyt i pieczęć miedzianą znaleziono podczas rewizji u P. Bardowskiego⁴.

Wiadomo jest także, że przechowywaniem i rozprowadzaniem książek w War-

¹ Jadwiga Krajewska: *Biblioteki robotnicze w Królestwie Polskim w latach 1870—1914 Polska Klasa Robotnicza — Studia historyczne*, Tom V, Warszawa 1973, PWN.

² AGAD Prokurator Warszawskiej Izby Sądowej — 18/84 s. 9 za J. Krajewską: *Biblioteki robotnicze w Królestwie Polskim*.

³ „Nowe dokumenty o początkach polskiego ruchu socjalistycznego”: *Z Pola Walki* 1969 nr 3, s. 151—156.

⁴ L. Baumgarten: *Archiwum Bardowskiego. Z Pola Walki* 1959, nr 3, s. 125.

„KTO Z CZEGO ŻYJE”

OPOWIADANIE

WARSZAWA

WARSZAWA

1881

DO
PRACUJĄCYCH NA ROLI

KOMITETU CENTRALNEGO
SOCJALNO-REWOLUCYJNEJ
PARTYI
MANIFEST.

NEPIŚMIENIYM PRZECZYTAĆ! PO PRZECZYTANIU
ODDAĆ INNYM!

WARSZAWA

W Drukarni partii „Proletariat”.

1883

Ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi.

szawie zajmowali się: Stefan Ulrych, Władysław Wisłocki, Wincenty Bukszynis, Jan Krodkowski (czeladnik tokarski, który działał na terenie fabryki Lilpoppa i Rauasa), Adam Przybysławski (ślusarz).

Jak wykazują doniesienia prokuratora Warszawskiej Izby Sądowej J. Turaua kolportażem książek na terenie Łodzi, Zgierza i Tomaszowa zajmowali się tkacze: Franciszek Cobel (pseudonim „Kozak”) i Stanisław Budzyński (pseudonim „Doktor”) oraz stolarze: Wojciech Sławiński i Andrzej Kaczmarek⁵.

Czołowym działaczem był Cobel tak charakteryzowany przez Turaua: „... na podstawie uzyskanych danych ustalono bezspornie, że Franciszek Cobel był jednym z najbardziej czynnych uczestników socjal-rewolucyjnej Partii „Proletariat”, pochodzących z klasy rzemieślniczej.

Był jednym z najbardziej przejętych ideą socjal-rewolucyjną i ze szczególną wytrwałością i niezmordowaną energią

rozpowszechnił ją w swoim środowisku w Tomaszowie, Zgierzu i Łodzi”.

Turau pisze dalej:

„Co się tyczy propagandy socjal-rewolucyjnej, to prowadzono ją za pomocą kolportażu wydawnictw i żywego słowa na zebraniach. Rozdawano przeważnie broszury i odezwy odbite w drukarni partii „Proletariat” oraz niektóre wydawnictwa genewskie („Walka klas”, „Ignacy Hryniewiecki”, „Manifest do pracujących na roli” i inne), a także jakieś niemieckie książki rewolucyjne. Czytano książki rewolucyjne przeważnie na zebraniach, organizowanych dla większego bezpieczeństwa w lasach...”

Książki rozpowszechniane na terenie Łodzi, Zgierza i Tomaszowa pochodziły ze Składnic Warszawskich.

Działacze Proletariatu w swojej akcji oświatowej i propagandowej posługiwali się początkowo literaturą rosyjską, publikowaną przez wydawnictwa Narodnej Woli. Następnie podjęto własną akcję wydawniczą. W 1885 r. zainicjowano w Lipsku wydanie „Biblioteki dzieł treści społeczno-ekonomicznej”, motywując to przedsięwzięcie w sposób następujący: „Tak samo robota organizacyjna jak walka kulturalna są niezbędnymi. Rewolucja potrzebuje sporego zasobu sił umysłowych,

⁵ Wniosek w sprawie dalszego biegu dochodzenia przeciwko organizacjom Proletariatu wykrytym w Łodzi i Zgierzu w 1885 r. przesłany przez p.o. prokuratora Warszawskiej Izby Sądowej J. Turaua do Ministra Sprawiedliwości w Petersburgu, Kółka socjalistyczne, gminy i Wielki Proletariat. Procesy polityczne 1848—1888 źródła oprac. przez Baumgartena. Warszawa 1966 KtW, s. 825—870.

Budynek Miejskiej Biblioteki Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi

a takowych niewiele posiada socjalizm polski... Potrzeba środków kształcenia, książek treści społeczno-ekonomicznej”⁶.

W Genewie wychodziła „Biblioteka Robotnika Polskiego”. Również na terenie kraju, w Warszawie, zaczyna ukazywać się „Biblioteka Proletariatu”.

Konfiskata drukarni Proletariatu spowodowała zahamowanie akcji wydawniczej. Aresztowania i rewizje doprowadziły do konfiskaty znacznej części literatury nielegalnej.

Grupa Marii Bohuszewiczówny próbowała zapelnąć tę lukę odbijając na hektografie i rozprowadzając wśród członków kółek robotniczych pogadanki, broszury rewolucyjne oraz ulotki.

W tym też czasie opracowano składającą się z 102 kart bibliografię zalecającą dla agitatorów.

W latach 70-tych XIX wieku w księgozbiorach partyjnych przeważały książki w języku rosyjskim, głównie wydawnictwa Narodnej Woli. Były także tłumaczenia z języka niemieckiego. Bariera językowa ograniczyła zakres wykorzystania do grup inteligenckich oraz agitatorów.

Z wydawnictw polskich, pochodzących głównie z Poznania i Lwowa najczęściej spotykanymi tytułami były: W. Bracke — „Precz z socjalistami”, F. Lassalle — „Program robotników”, „Pośrednie podatki i

położenie klas pracujących” oraz „Kapitał i praca”. Szymon Diksztajn „Opowiadania starego gospodarza” (adaptacja ukraińskiej broszury), „Nieprzejednane kierunki” (przekład z języka rosyjskiego), „Ojciec Szymon” — (adaptacja z rosyjskiego przekładu rumuńskiej broszury propagandowej „Chitraja mechanika”). Była to literatura propagandowa wyjaśniająca podstawowe zasady socjalizmu.

W latach 80-tych wzrasta ilość wydawnictw propagandowych w języku polskim. Do najbardziej popularnych należą: „Rozmowa dwu kumotrów” — W. Toporka (H. Truskowski), „Kto z czego żyje” — J. Młota (Sz. Diksztajna), „Sprawy żywotne” — Bogomosa (H. Sądzieckiego), „Manifest komunistyczny”, „Socjalizm utopijny a naukowy” — F. Engelsa. Ukazuje się także wiele odezów i ulotek wydawanych przez czasopisma „Proletariat”, „Listok Narodnej Woli”, „Przedświt”, „Robotnik”, „Praca”.

Głównym źródłem wiadomości o zasobach księgozbiorów Proletariatu są protokoły rewizji i spisy skonfiskowanej literatury. Jednym z ciekawszych jest protokół z oględzin wydawnictw, rękopisów, korespondencji i przyborów drukarskich skonfiskowanych u Piotra Bardowskiego w lipcu 1884 roku⁷. Spisane w nim są z

⁶ Walka klas 1. IX. 1884, nr 5.

⁷ Archiwum Bardowskiego nr 5, Z Pola Walki 1954 nr 3, s. 115—129.

policyjną dokładnością wydawnictwa drukowane i powielane w języku polskim oraz rosyjskim, a także wykaz skonfiskowanych gazet, odezwi i ulotek.

Spśród broszur drukowanych w języku rosyjskim wymienia się: „W ojczyźnie” wydane przez Wolną Drukarnię Rosyjską w Londynie w 1882 r.; „Manifest partii komunistycznej”, dzieło Korola Marksa i Fryderyka Engelsa drukowane w Wolnej Drukarni Rosyjskiej w Genewie w 1882 r.; „Z za kraty” — zbiór wierszy więźniów rosyjskich wydany nakładem „Robotnika” w 1877 r.; „Andrzej Iwanowicz Żelabow” — Londyn 1882 r.; „Sofja Lwowna Perowskaja” — Londyn 1882 r.; „Iwan Aleksandrowicz Chudjakow” — Genewa 1832 r.; „Bajka o tym, jak car Adrian chodził uważać się Bogu” — wydanie Narodnej Woli; „Katorga i tortura Petersburga” — S. Petersburg 1883 r.

Skonfiskowane wydawnictwa w języku polskim to głównie programy partyjne: Lassalle F.: „Program robotników” Lwów 1878 r.; „Program socjalistów galicyjskich” Lwów 1881 r.; „Pytania dotyczące sytuacji robotników” (kwestionariusz robotniczy); „Program socjalistów polskich”; „Manifest partii Komunistycznej”; Katalog wydawnictw socjalistycznych; „Obyczaje i zwyczaje” Londyn 1879 r.; „Głos więźnia” — wiersze powielane.

Na zbiór gazet składały się organy rewolucjonistów rosyjskich „Alarm”, „Narodna Wola”, „Listok Narodnej Woli”, „Gazeta robotnicza” oraz rewolucyjne i socjal-rewolucyjne gazety polskie: „Proletariat”, „Praca”, „Robotnik”, „Przedświt”.

Wśród odezwi składowanych u Bardowskiego znajdowały się między innymi słynne: „Do rosyjskiego społeczeństwa od rosyjskich rewolucjonistów”, „Do towarzyszy socjalistów rosyjskich” odezwy partii Proletariat „Do pracujących na roli” (1883) „Do robotników polskich”, „Do robotników Łodzi i okolicy” (wrzesień 1883 r.).

Większość księgozbioru znaczone była pieczęcią „Agentura Książkowa Proletariat”.

W księgozbiorach legalnych znajdowały się książki z zakresu nauk społeczno-ekonomicznych i prawnych np.: B. Limanowski — „O ruchu społecznym”; J. Iwanuik — „Ekonomia polityczna”, S. Kossuth — „Prawo fabryczne”; F. Haeckel — „Podział

pracy” oraz „Dom, kobieta i wiedza”. Historię reprezentowały opracowania dotyczące walk społecznych, głównie rewolucji francuskiej (F. Miguet — „Historia rewolucji francuskiej”).

Poważny procent stanowiła literatura przyrodnicza i geograficzna, chętnie czytana przez robotników. Reprezentowały ją takie pozycje jak: K. Darwin — „O pochodzeniu człowieka”; Th. Huxley — „Fizjografia”; K. Richard — „O początku i końcu świata”; L. Buchner — „Słońce i jego stosunek do życia”; Promyk (K. Pruszyński) — „Stopniowe opisanie świata”.

Także literatura piękna wchodziła w skład tych księgozbiorów: upowszechniano dzieła H. Sienkiewicza, B. Prusa, E. Orzeszkowej, M. Konopnickiej, J.I. Krzszewskiego, A. Dygasińskiego.

W księgozbiorach partyjnych starano się gromadzić literaturę wszechstronnie rozwijającą umysłowość. Poprzez literaturę popularnonaukową i propagandową wyjaśniano robotnikom uwarunkowanie społeczne i ekonomiczne ich sytuacji życiowej oraz wskazywano potrzebę i sposób walki z istniejącym porządkiem. Jednocześnie dostarczano wiedzy o kraju i świecie, o prawach przyrody, a także starano się zapoznać z najwybitniejszymi dziełami literatury polskiej.

Oczywiście — zdawać sobie należy sprawę, że warunki w jakich działały biblioteki oraz wysoki stopień analfabetyzmu utrudniały dostęp do tej literatury, ograniczały jej oddziaływanie na szerokie masy społeczne.

Jest natomiast zjawiskiem stwierdzonym, że rozwijający się ruch robotniczy był czynnikiem mobilizującym do nauki. Przyczyniała się do tego również działalność organizacji oświatowych.

W latach 70 i 80-tych XIX wieku daje się zauważyć wśród bardziej świadomej części klasy robotniczej potrzeba zdobywania wiedzy. Coraz wyraźniej funkcjonuje przekonanie o roli wykształcenia w walce z wyzyskiem ekonomicznym i uciskiem politycznym.

Badając historię kółek socjal-rewolucyjnych i Wielkiego Proletariatu warto zwrócić uwagę na działalność w zakresie upowszechniania książek. Była ta bowiem i jest nadal niebagatelna forma kształtowania świadomości klasy robotniczej.

MODEL ODDZIAŁU BIBLIOTEK ZAKŁADOWYCH BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ SZKOŁY WYŻSZEJ

W uczelnianych sieciach bibliotecznych krajów europejskich i amerykańskich występują zasadniczo trzy struktury organizacyjne, a mianowicie: zdecentralizowana, scentralizowana i zdecentralizowana i jednocześnie skoordynowana. W polskich bibliotekach szkół wyższych przeważa trzecia struktura, której poświęcimy naszą uwagę.

W strukturze sieci ukształtowanej na zasadzie decentralizmu skoordynowanego do koordynacji działalności bibliotek zakładowych powołana jest biblioteka główna. Obejmuje ona organizację bibliotek, gromadzenie zbiorów, opracowanie zbiorów na zasadzie jednolitej techniki bibliotecznej i udostępnianie zbiorów. Koordynacja dotyczy również obsady personalnej łącznie z kształceniem i doskonaleniem zawodowym pracowników tych bibliotek. Natomiast nad jednolitą polityką rozwoju całej sieci czuwa senacka komisja biblioteczna. Biblioteka Główna spełnia swoje zadania poprzez Oddział Bibliotek Zakładowych zwany także Oddziałem Instrukcyjno-Metodycznym.

W skład bibliotek zakładowych szkoły wyższej wchodzi biblioteki wydziałowe, biblioteki instytutowe, biblioteki studiów i domów studenckich, jeżeli takie są także włączone do sieci.

Oddział Bibliotek Zakładowych jest jednym z trudnych i mało docenianych oddziałów biblioteki głównej. Na strukturę Oddziału Bibliotek Zakładowych składają się dwie sekcje: Sekcja Instruktażu i Nadzoru i Sekcja Katalogów Centralnych.

Celem Oddziału jest organizacja i reorganizacja bibliotek zakładowych na zasadzie unifikacji techniki bibliotecznej w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów i stworzenia katalogów służących do centralnej informacji obejmującej wszystkie księgozbiory sieci. Cel

ten Oddział realizuje poprzez udzielanie wskazówek oraz pomocy przy organizowaniu poszczególnych odcinków pracy w bibliotekach zakładowych oraz przyjmowanie kart katalogowych od bibliotek zakładowych do katalogu centralnego.

Do zadań Oddziału należy zaliczyć instruktaż i szkolenie bibliotekarzy oraz sprawowanie nadzoru nad bibliotekami zakładowymi. Oddział jest powołany do wykonywania nadzoru w imieniu dyrektora biblioteki głównej.

Przystępując do organizacji oddziału należy zgromadzić przepisy prawne i organizacyjne, a więc: ustawy i zarządzenia dotyczące szkół wyższych, bibliotek głównych i bibliotek zakładowych umieszczone w Dziennikach Ustaw, Monitorach Polskich i Dziennikach Urzędowych Ministerstw oraz w Zarządzeniach Rektorów.

Na podstawie przepisów bibliotecznych i urzędowych każda sieć powinna opracować własną instrukcję przeznaczoną dla instruktorów Oddziału Bibliotek Zakładowych oraz bibliotekarzy odpowiedzialnych za biblioteki zakładowe. Powinny to być zasady gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów z uwzględnieniem unifikacji techniki bibliotecznej w całej sieci. Zasady powinny obejmować nie tylko książki, czasopisma i wydawnictwa zbiorowe, ale także zbiory specjalne, licznie występujące w zbiorach bibliotek zakładowych szkół wyższych. W praktyce tylko oddziały bibliotek zakładowych uczelni krajowych są w stanie podjąć problemy zbiorów specjalnych. Kierownicy oddziałów zostawiają przeważnie wolną rękę w opracowywaniu na przykład kartografii bibliotekarzom bibliotek zakładowych, którzy niejednokrotnie są lepszymi fachowcami w tej dziedzinie od swoich zwierzchników. Oprócz zbiorów specjalnych instrukcja powinna uwzględniać całość zagadnień związanych ze skontrum i przejmowaniem biblioteki, uwzględniających wzorcowe protokoły skontrum, protokoły zdawczo-odbiorcze bibliotek oraz dokumenty potrzebne głównej komisji inwentaryzacyjnej uczelni.

W Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej autorka niniejszego artykułu opracowała zasady gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów dla bibliotek zakładowych w 1974 roku.

Oprócz ustalonych zasad oddziały bibliotek zakładowych tworzą różne kartoteki potrzebne do działalności bieżącej. Są to: kartoteka adresowa, kartoteka zawierająca zmiany nazw bibliotek zakładowych oraz kartoteka dokumentacyjno-informacyjna. Jak sama nazwa wskazuje kartoteka adresowa (prowadzona na kartach katalogowych formatu międzynarodowego) zawiera aktualne nazwy bibliotek zakładowych, wydział do jakiego należą, adresy i numery telefonów. Oddzielną kartotekę stanowi spis nazw bibliotek zakła-

dowych od zarania istnienia tych bibliotek na uczelni. Karty główne zawierają wszystkie kolejne nazwy tych bibliotek, a odsyłaczowe — nazwy późniejsze odsyłające do nazwy pierwotnej. Kartoteka ta jest pomocą przy korzystaniu z katalogu centralnego, gdy zachodzi potrzeba ustalenia, gdzie znajduje się książka w przypadku zmiany nazwy biblioteki. Obie kartoteki powielone i aktualizowane służą również poddziałowi informacji naukowej do pracy.

Trzecią kartoteką jest kartoteka dokumentacyjno-informacyjna wydrukowana na kilku kartach kartonowych formatu A4. Kartotekę wypełnia się podczas pierwszej wizytacji w bibliotece zakładowej i aktualizuje podczas następnych. Poza kartotekami i instrukcją oddziały bibliotek zakładowych mogą opracowywać materiały szkoleniowe w postaci „Wskazówek” przeznaczonych dla początkujących bibliotekarzy.

Oddział Bibliotek Zakładowych w swej działalności instruktażowej powinien dążyć do unifikacji techniki bibliotecznej. Wzorem może być biblioteka główna, ale z koniecznymi odchyleniami np. zamiast europejskiego systemu inwentaryzacji — system amerykański, bardziej prosty, nie stwarzający trudności w podliczaniu majątku i łatwiejszy do prowadzenia przez mniej wykwalifikowany personel.

Do inwentaryzowania czasopism zaleca się księgę inwentarową znormalizowaną, a przeznaczoną zasadniczo dla druków zwartych, w której wszystkie woluminy tego samego tytułu łączy wspólny znak miejsca.

Zbiory specjalne powinny być objęte przepisami unifikacyjnymi różnymi dla różnych typów uczelni. Na uniwersytetach rozbudowane będzie opracowanie druków starych i grafiki, na politechnikach — opracowywanie mikrofilmów, nagrań na płytach oraz norm. W jednej uczelni przepisy powinny być ujednoczone dla wszystkich bibliotek zakładowych. Dopuszczalne są jednak uproszczenia na przykład biblioteki gromadzące kartografię fragmentarycznie nie muszą opracowywać jej tak dokładnie jak Instytut Geodezji i Kartografii.

W dużych bibliotekach głównych Oddział Bibliotek Zakładowych podlega wicedyrektorowi do spraw bibliotek zakładowych. Oddział składa się z kierownika, instruktorów, pracowników katalogu centralnego oraz Zespołów Pracy Terenowej. Dobra organizacja Oddziału wymaga obsadzenia stanowisk pracy odpowiednimi pracownikami. Kierownik Oddziału powinien mieć wysokie kwalifikacje bibliotekarskie i odpowiedni staż pracy w bibliotece naukowej. Wymagana jest bardzo dobra umiejętność opracowywania nie tylko druków zwartych, ale i wydawnictw ciągłych. Pożądana, a nawet konieczna jest znajomość

opracowywania zbiorów specjalnych gromadzonych przez biblioteki zakładowe uczelni.

Do zakresu obowiązków kierownika należy sporządzanie planów rocznych, sprawozdań miesięcznych z pracy Oddziału i sprawozdań z sieci bibliotek zakładowych oraz kierowanie pracownikami Oddziału łącznie z kontrolowaniem ich działalności. Do kierownika należy również szkolenie instruktorów oraz kierowanie pracą Zespołów Pracy Terenowej. Kierownik Oddziału powinien również kierować bibliotekami zakładowymi, wizytować je oraz udzielać konsultacji interesantom. Musi on również organizować pracę na podstawie doświadczeń instruktorów.

W zależności od stopnia zaabsorbowania pracą, od zdolności organizacyjnych i kwalifikacji zawodowych ustalony powinien być podział czynności między kierownikiem Oddziału i wicedyrektorem. Od inwencji twórczej każdego z nich zależeć będzie realizacja zadań Oddziału.

Istotną częścią składową Oddziału Bibliotek Zakładowych są instruktorzy. Pożądane byłoby by funkcje te pełnili bibliotekarze ze stażem pracy w bibliotekach naukowych. Jeżeli brak im tych warunków, powinni zostać przeszkoleni przez kierownika lub w innych oddziałach biblioteki głównej. Mogą oni odbyć praktykę w innych bibliotekach lub ukończyć odpowiednie kursy. Pomocą w ich pracy ma być instrukcja opracowana przez kierownika lub wicedyrektora. Ideałem jest, aby instruktor dawał sobie radę na każdym odcinku pracy. W praktyce uniwersalne przygotowanie instruktora jest raczej nieosiągalne. Zaleca się wtedy specjalizację instruktorów w poszczególnych dziedzinach pracy bibliotecznej.

Poza instruktorami jedną osobą w oddziale przeznacza się do przyjmowania i włączania kart przeznaczonych do katalogu centralnego, niezależnie od tego, czy katalog znajduje się blisko czy w oddalonym gmachu. Do tej osoby należałyby także prace pomocnicze i pisanie na maszynie.

Sprawę przyjmowania kart można rozwiązać również inaczej. Instruktorzy pełniąc kolejno dyżury przyjmują same kartki i włączają je od razu, jeśli katalog znajduje się blisko lub po godzinach dyżurów, jeśli katalog umieszczony jest daleko.

Trzecią możliwością jest przyjmowanie kart przez dyżurujących instruktorów i przekazywanie ich do włączenia oddziałowi opracowania lub oddziałowi katalogów, jeśli taki istnieje w bibliotece głównej. Stosuje się również przyjmowanie kart od bibliotekarzy bibliotek zakładowych przez instruktorów zaopatrzonych w pieczątki podczas odbywania instruktaży w terenie.

W uczelniach, w których przeprowadzana jest często reorganizacja, w Oddziale

Bibliotek Zakładowych powinny istnieć dwu- lub trzy osobowe Zespoły Pracy Terenowej. Mają one za zadanie likwidować na bieżąco zaległości powstałe wskutek podziału lub scalenia księgozbiorów. Zespół przystępuje do pracy, gdy reorganizacja biblioteki przerasta siły bibliotekarza prowadzącego bibliotekę i gdy należy szybko doprowadzić bibliotekę do stanu użytkowania lub w ogóle ją uruchomić. Pracownicy Zespołów są wykorzystywani do zastępstwa bibliotekarzy, będących na dłuższych urloпах lub zwolnieniach lekarskich. Zespoły działają według planu opracowanego przez kierownika oddziału pod kontrolą instruktora Oddziału Bibliotek Zakładowych i przy ścisłej współpracy z osobą prowadzącą bibliotekę.

Każdy nowo przyjęty do biblioteki zakładowej bibliotekarz musi być przeszkolony w Oddziale Bibliotek Zakładowych. Doświadczenia wykazały, że bibliotekarz z kilkuletnią praktyką w oddziałach gromadzenia czy informacji nie bardzo sobie radzi z opracowaniem trudnych i skomplikowanych druków zwartych, z niektórymi czasopismami czy wydawnictwami zbiorowymi. Praktyczne przeszkolenie konieczne jest też dla pracowników słabo przygotowanych do zawodu.

Instruktaż na miejscu łączy się z konsultacjami. Na konsultacje do Oddziału Bibliotek Zakładowych zgłaszają się pracownicy bibliotek zakładowych napotkawszy trudności w pracy bieżącej. Od instruktorów lub kierownika otrzymują objaśnienia i porady oraz informacje, jaka literatura może być przydatna w opracowywaniu danego zagadnienia.

Jedną z odmian instruktażu jest instruktaż w terenie udzielany przez instruktorki Oddziału Bibliotek Zakładowych. Instruktor, mając pod opieką bibliotekę instytucyjną, interesuje się na bieżąco jej działalnością, przeprowadza korektę katalogowania książek i czasopism, udziela porad w sprawie katalogowania i inwentaryzacji trudniejszych wydawnictw na przykład wydawnictw zbiorowych lub zbiorów specjalnych. Ponadto instruktorka pomaga bibliotekarzom z mniejszym przygotowaniem fachowym w wykonywaniu zaleceń wizytacyjnych. Instruktor może też wchodzić w skład podkomisji inwentaryzacyjnej do spraw bibliotecznych instytutu, chociaż inwentaryzację powinien przeprowadzać instytut własnymi siłami, przy pomocy przedstawiciela głównej komisji inwentaryzacyjnej.

Wizytacje są jedną z form nadzoru wykonywanego przez bibliotekę główną nad bibliotekami sieci. Każda wizytacja wymaga sporządzenia protokołu wizytacji w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz protokołu przeznaczony jest dla dyrekcji instytutu, drugi dla bibliotekarza prowadzącego daną bibliotekę, a trzeci dla Oddziału Bibliotek Zakładowych. W proto-

kole wizytacji należy zaznaczyć zmiany w obsadzie personalnej biblioteki oraz prace przeprowadzone samorzutnie. Podczas wizytacji należy rozpatrzyć wykonanie zaleceń z poprzedniej wizytacji albo instruktaże i stwierdzić co zostało wykonane, a co nie i jakie były tego powody. Przeprowadzone prace należy ocenić.

Zalecenia sformułowane w czasie wizytacji są bardzo ważnymi jej elementami. Od dobrych i trafnych zaleceń zależy planowe uporządkowanie biblioteki i dalszy racjonalny jej rozwój. Zalecenia mogą obejmować całokształt prac przewidzianych do wykonania w bibliotece zakładowej, jeśli biblioteka nie ma zaległości, ma opracowane zbiory i posiada wystarczającą obsadę personalną. W bibliotekach reorganizowanych, przy dużych zaległościach w porządkowaniu i opracowywaniu zbiorów i intensywnym udostępnianiu, ale przy słabej kadryze zwłaszcza na stanowisku prowadzącego bibliotekę, lepiej jest wydawać zalecenia częściowe i kontrolować częściej ich wykonanie.

Osobne zagadnienie stanowi szkolenie pracowników Oddziału Bibliotek Zakładowych oraz bibliotekarzy sieci bibliotek zakładowych. W zależności od jakości kadry i jej płynności, kursowe szkolenie powinno odbywać się raz do roku lub raz na dwa lata. Program opracowuje zazwyczaj wicedyrektor lub kierownik Oddziału Bibliotek Zakładowych. Plan zajęć powinien uwzględniać podstawowe prace bibliotekarskie poprzez gromadzenie, opracowywanie druków zwartych i czasopism do udostępniania łącznie z informacją. Najlepsze rezultaty daje teoria w połączeniu z praktyką, a więc wykłady ilustrowane przykładami pisanymi na tablicy lub przezroczami i ćwiczeniami. Do ćwiczeń z katalogowaniem i inwentaryzacji należy wybrać trudniejsze książki obcojęzyczne wielotomowe i seryjne. Ciągi czasopism z lukami powinny zmieniać tytuły i zawierać dodatki. Przygotowuje się również fragmenty wydawnictw zbiorowych. Przedmiotem ćwiczeń mogą też być normy, jeśli wykłady uwzględniały tę tematykę. Ponadto konieczne jest pokazowe przeprowadzenie skontrum przy pomocy specjalnie przygotowanej księgi inwentarzowej, arkuszy kontroli, kartoteki kont czytelnika oraz kilkudziesięciu książek. Powyższy program można wyczerpać w ciągu dwóch tygodni prowadząc zajęcia co drugi dzień przez cztery godziny.

Przedmiotem oddzielnego kursu mogą być wykłady z informacji naukowej uzupełnione ćwiczeniami lub wykłady o katalogu rzeczowym według systemu klasyfikacji dziesiętnej. Zajęcia można wtedy rozłożyć na kilka miesięcy wyznaczając je raz w tygodniu lub co drugi tydzień. Wykładowcami powinni być: wicedyrektor, kierownik Oddziału Bibliotek Zakładowych lub kierownicy innych działów

biblioteki głównej. Ćwiczenia mogą prowadzić instruktorzy Oddziału Bibliotek Zakładowych. Jeśli zespół biblioteki głównej nie może podjąć się tych wykładów, wypada zaangażować specjalistów spoza biblioteki.

Inną formą szkolenia są zebrania dla bibliotekarzy bibliotek zakładowych. Na zebraniach przekazuje się bieżące informacje dotyczące na przykład trybu załatwiania zakupów na Międzynarodowych Targach Książki lub wchodzących w życie nowych przepisów. W zebraniach szkoleniowych można też referować artykuły z prasy fachowej krajowej i zagranicznej.

Jedną z pożytecznych form podnoszenia kwalifikacji jest zwiedzanie innych bibliotek i zapoznanie się z ich pracą codzienną, a w konsekwencji przenoszenie doświadczeń na własny grunt. Można tu wykorzystać wycieczki organizowane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich lub urządzać je z własnej inicjatywy. Wskazane jest delegowanie pracowników bibliotek zakładowych jeszcze przed objęciem przez nich pracy do bibliotek zakładowych innych uczelni w celu nabycia praktyki.

Do czynności centralnych Oddziału Bibliotek Zakładowych będących poza zasięgiem Sekcji Katalogu Centralnego oraz Sekcji Instruktażu i Nadzoru należy zaopatrywanie w druki biblioteczne wszystkich bibliotek zakładowych. W zasadzie sprowadzenie tych druków i ich akwizycja należy do działu gospodarczego uczelni, ale zbieranie zamówień spada na Oddział Bibliotek Zakładowych. W tym celu na początku każdego roku akademickiego rozprowadza się powielone blankiety zawierające nazwy wszystkich druków akcydensowych. Wstawione w odpowiednie rubryki ilości są podstawą do zbiorowego planowania i zakupu druków. Poza drukami akcydensowymi Oddział Bibliotek Zakładowych ma obowiązek zaopatrywać biblioteki zakładowe w inne potrzebne im druki. Są nimi wzory protokołu skontrum, protokołu przekazania części księgozbioru oraz przekazanie biblioteki. Schematy te opracowuje zwykle wicedyrektor lub kierownik Oddziału Bibliotek Zakładowych. Powielone wzory powinny być dostępne w Oddziale Bibliotek Zakładowych.

W końcu każdego roku kalendarzowego bibliotekarze bibliotek wydziałowych, instytutowych, bibliotek studiów i domów studenckich przygotowują opisowe plany na rok następny. Plan biblioteki zakładowej powinien być opracowany na pod-

stawie planów rozwojowych wydziału lub instytutu i być uzgodniony z opiekunem biblioteki.

Jedną z czynności administracyjnych najbardziej obciążających Oddział Bibliotek Zakładowych jest sprawozdawczość. Do kierownika oddziału należy opracowanie blankietów sprawozdawczych dla pracowników oddziału i bibliotekarzy bibliotek zakładowych. Pracownicy Oddziału składają sprawozdania miesięczne, na podstawie których kierownik oddziału opracowuje sprawozdanie miesięczne dla dyrekcji biblioteki. Według wzorów otrzymanych z Oddziału Bibliotek Zakładowych, bibliotekarze bibliotek zakładowych prowadzą statystykę dzienną, dotyczącą głównie udostępniania zbiorów, udzielanych informacji i zakupu wydawnictw. Dane te są dla nich podstawą do sporządzenia kwartalnego sprawozdania liczbowego. Ponadto na podstawie systematycznie prowadzonych notatek opracowują sprawozdania opisowe. Sprawozdania kwartalne służą dyrekcji do analizy pracy bibliotek zakładowych. Osoby prowadzące biblioteki zakładowe na podstawie sprawozdań kwartalnych opracowują roczne sprawozdania opisowe oraz wypełniają blankiety rocznego sprawozdania dla GUS. W przypadku nie wykonania planu powinni podać przyczyny.

Złożone w bibliotece głównej przez bibliotekarzy bibliotek zakładowych sprawozdania GUS stanowią podstawę do sporządzenia przez Oddział Bibliotek Zakładowych zbiorczego sprawozdania rocznego dla GUS z bibliotek zakładowych uczelni. Tylko wcześniejsze przygotowanie i powielenie blankietów pomocniczych, szybkie zdobycie druków GUS i sprawne ich rozprowadzenie gwarantuje opracowanie sprawozdania zbiorczego w terminie. Niektóre oddziały bibliotek zakładowych żądają od bibliotek zakładowych podania stanu na 30 listopada, aby nie przekroczyć urzędowo wyznaczonego terminu składania sprawozdań rocznych.

Dane statystyczne zgromadzone w czasie sporządzania sprawozdań mogą przydać się kierownikowi Oddziału do sporządzenia zestawień liczbowych. Tabela taka daje obraz wielkości poszczególnych księgozbiorów, obsady etatowej bibliotek zakładowych oraz pracy tych bibliotek w zakresie gromadzenia, opracowania, udostępniania i informacja. Może ona posłużyć do analizy i wyciągania wniosków oraz do opracowania planów rozwojowych przez dyrekcję biblioteki.

METODOLOGIA BADAŃ NAD UŻYTKOWNIKAMI¹⁾

Zgodziłem się przygotować referat na temat metodologii studiów nad użytkownikami ponieważ wydaje mi się, że zbyt wiele wysiłków włożonych w te badania poszło na marne. Pogląd ten powstał w wyniku przejrzenia sprawozdań ze sporej ilości badań nad użytkownikami. Okazuje się, że główną przyczyną niepowodzeń tych studiów nie jest posługiwanie się nieodpowiednimi metodami badawczymi, w wąskim znaczeniu tego słowa. Największym kłopotem jest poszukiwanie przez pracowników badawczych odpowiedzi na niewłaściwe pytania.

Dla poparcia tej tezy muszę zacząć od zdefiniowania co mam na myśli mówiąc o celu badań nad użytkownikami na terenie biblioteki oraz w dziedzinie informatyki. Po prostu chodzi o poprawę efektywności przepływu informacji do potencjalnych użytkowników. Może to dotyczyć poprawy ilości, jakości lub aktualności informacji oraz większej efektywności ich udostępniania.

Tak więc wydaje mi się, że każdy projekt badań nad użytkownikami powinien ostatecznie zainteresować jakiś odpowiedni dział administracyjny, po to by zmienić zarządzenia dotyczące dostarczania informacji. Oczywiście może się okazać, że zgromadzone dane będą stanowiły dowód, że istniejące zarządzenia są najlepsze, niemniej jednak musi istnieć możliwość uzyskania innych wyników.

Kryterium to wyklucza większość projektów, albowiem nie mogą one dostarczyć odpowiedzi na test zatytułowany: „no to co z tego?”. „Jakie możliwe zmiany można wnieść do istniejących zarządzeń, jeśli dane zostały już zebrane!”. O wiele za dużo projektów traktuje o samym tylko zbiorze danych, na których nie można w żaden sposób opierać jakichkolwiek decyzji administracyjnych. Ci, którzy obmyślają te projekty zapominają, że problem nie leży w opisywaniu świata informacji, lecz w jego ulepszeniu.

Oczywiście są i tacy, którzy twierdzą, że informatyka jest bardzo młodą nauką i konieczne jest — przed jej analizowaniem uprzednie określenie jej sytuacji. Podejście to wydaje mi się być formą umysłowego lenistwa. Oparte jest ono na

nieodpowiedniej ocenie faktu, że główne zarysy systemu informacyjnego (w przeciwieństwie do, powiedzmy, botaniki) ustala się dlatego, że robi je człowiek. Możemy zacząć od zastanowienia się, jakie dane mogłyby być z pożytkiem gromadzone w celu zanalizowania tych zarządzeń. Zbyt często wydaje mi się, że to wstępne myślenie jest lekceważone przez tych, którzy obmyślają projekty badań nad użytkownikami — jak gdyby praca badawcza miała zastąpić myślenie.

Przy wykonywaniu tego zadania nie wystarczy sformułowanie pytań, na które dobrze by było znać odpowiedzi; niezbędne jest również ograniczenie pytań tylko do takich, na które odpowiedzi są możliwe.

Dobrze by było na przykład znać „wartość” usługi w jednostkach finansowych po to, by móc porównać koszt usługi z jej „wartością”. Niestety, z wyjątkiem bardzo specyficznych przypadków, nie jest to możliwe do przeprowadzenia, gdyż brak jest ogólnej metody szacowania informacji w jednostkach finansowych. Niemniej jednak tego typu projekty są nadal finansowane.

Inna grupa pytań, na które brak odpowiedzi, pojawia się przy przeniesieniu handlowych pomysłów badawczych na pole informacji. Podczas gdy nie możemy ocenić usługi informacyjnej w jednostkach finansowych, często możemy „umotywować” ją poprzez rozważenie zapotrzebowania na nią. W ten sposób źródła — niezbędne przy niektórych proponowanych usługach — mogą być umotywowane, o ile będziemy znali wymagania, które mogą zaistnieć przy usłudze, przed jej rozpoczęciem. Niewątpliwie dobrze by było znać wymagania odnośnie usługi, której jeszcze nie rozpoczęto — lecz to jest po prostu niemożliwe. Nie jesteśmy w stanie przewidzieć co zrobią ludzie w jakiejś przypuszczalnej sytuacji. Jeśli zatem mamy podejść do naszych problemów w sposób naukowy, musimy ograniczyć się do przewidywania co zrobią ludzie w sytuacji realnej. Może to oznaczać, że aby zbadać reakcję, musielibyśmy rozpocząć nowe prace bazujące na podstawach eksperymentalnych.

Potrzeba ustalenia tego, co się aktualnie dzieje w sytuacjach rzeczywistych sugeruje niewątpliwie jedyną metodę badawczą. Możemy skupić się na próbie od-

¹ Referat wygłoszony na 43 Sesji Rady Główniej IFLA w Brukseli, w Sekcji Teorii i Badań Bibliotekoznawczych (1977).

powiedzi na pytanie: jak często ci, którzy korzystają z usługi nie otrzymują tego, czego oczekują oraz jakie są tego przyczyny. Musimy jednak w tym miejscu przyjąć ograniczenie w zakresie wykorzystywanych technik. Nie możemy, przykładowo, często polegać na czytelnikach wypełniających ankiety, gdyż czytelnik jest integralną częścią całego systemu. Sposób, w jaki on robi to, co ma zrobić, może stanowić główną przyczynę niepowodzenia. Na przykład: z pewnego sprawozdania dowiadujemy się, że choć użytkownik stwierdził brak publikacji, o którą mu chodziło, na półce, głównym problemem był fakt, że użytkownik po prostu nie odnalazł publikacji, która była osiągalna. Fakty takie mogą odkryć jedynie badacze przeszukujący półki w bibliotece w obecności użytkownika.

Przy planowaniu badań nad użytkownikami w bibliotekach oraz przy planowaniu usług informacyjnych musimy — z przyczyn finansowych — rozważyć, co stanowi minimum danych, niezbędnych dla uzyskania pomocnych wyników. Zbyt często wydaje mi się, że projekty badawcze angażują jakieś wyszukane wzorcowe techniki i testy na znaczenie, które nie są umotywowane stopniem wymaganej dokładności. Często przy podejmowaniu decyzji musimy wiedzieć czy coś zdarza się częściej czy wyjątkowo rzadko. Chciałbym tu podkreślić, że nie powinny nas interesować rzadkie wyjątki. Musimy pamiętać, że nigdy nie osiągniemy 100% usługi w żadnej dziedzinie. Jeśli mamy ambicje uzyskania 100% usługi, prawdopodobnie możemy osiągnąć strefę gwałtownie zmniejszających się zwrotów lecz ze wzrostem kosztów. Jest to coś, czego — z przyczyn administracyjnych — powinniśmy unikać.

W Boston Spa przeprowadziliśmy szereg badań w celu ustalenia kierunków działania. Większość sprawozdań z tych badań nie została w ogóle opublikowana, gdyż możliwe było ich natychmiastowe przekazanie z badań do postępowania administracyjnego. Nawiasem mówiąc podejrzewam, że dzieje się tak często z wynikami, to znaczy, że sprawozdania z najpożyteczniejszych badań nie są opublikowane. Jakkolwiek pragnę podkreślić — odnośnie badań, za które byłem odpowiedzialny w Boston Spa, że z wyjątkiem jednego typu badań, by dojść do pożytecznych wniosków wystarczyło użycie różniaka arytmetycznego.

Wyjątek ten jest wielkiej wagi przy badaniach nad użytkownikami. Odnosi się on do wykorzystywania publikacji. Byłoby rozsądne przypuszczać, że podczas gdy

wykorzystanie publikacji może się zmniejszać w miarę ich „starzenia się” w ciągu upływu lat, ich wykorzystanie faktyczne w jakimkolwiek czasie jest przypadkowe, w sensie matematycznym. Nie wydaje mi się, żeby to rzeczywiście zostało udowodnione, lecz wiem napewno, że wyniki spożej ilości badań, przeprowadzonych na temat wykorzystania czasopism w Boston Spa, zgodnie wykazywały przypadkowość wykorzystywania bieżącego.

Przy projektowaniu badań na temat użytkowników trzeba koniecznie uchwycić całokształt znaczenia tego pojęcia. Oznacza to, że jeśli przeciętne wykorzystanie publikacji wynosi jeden raz w roku, to może (ale wcale nie musi) być ona wykorzystana w konkretnym roku. Faktycznie mamy 1000 takich publikacji, z których 968 nie będzie wykorzystanych w danym roku, a 135 nie zostanie użytych w ciągu danych dwóch lat.

Spróbuję obecnie podsumować to, co chciałem dotychczas powiedzieć. Badania nad użytkownikami cierpią na określone nieodłączne ograniczenia. Nie możemy w zasadzie oszacować informacji w jednostkach finansowych i, co za tym idzie, porównać kosztu z wartością. Nie możemy ustalić zapotrzebowania na jakąś konkretną usługę. Ograniczenia te przeszkadzają w przygotowaniu projektów na poparcie proponowanego rozwoju służby informacyjnej. Ponadto istotą informacji jest to, że gdy zaistnieje luka w systemie dostawczym, jest to tak niewątpliwe oczywiste, jak na przykład w przypadku wody czy elektryczności. Zatem potrzeba nam większej ilości badań w celu odkrycia, czy ci, którzy korzystają z usług informacyjnych uzyskują to, czego potrzebują. Wyniki takich badań nie tylko dostarczają potwierdzenia na odpowiednie ukierunkowanie nas odnośnie poprawy istniejącej usługi; dostarczają one także danych, które można użyć dla potrzebnych dodatkowych źródeł.

Oczywiście możecie mi Państwo zarzucić stroniczość w kwestii metodologii badań nad użytkownikami. Słusznie. Studiowałem nauki przyrodnicze i wierzę, że obiektywne metody nauk przyrodniczych są odpowiednie nawet przy usługach informacyjnych w zakresie humanistyki lub nauk społecznych. Kończąc, zaryzykuję powtórzenie dewizy studiów nad użytkownikami, którą miałem śmiałość przedstawić na Konferencji Królewskiej Towarzystwa Informacji Naukowej w roku 1948:

„Musimy gromadzić fakty, analizować fakty i zdecydowanie polegać na faktach”.

BIBLIOTEKA W ZREFORMOWANEJ ZBIORCZEJ SZKOLE ŚREDNIEJ¹⁾

POWODZENIE reformy oświaty w Polsce uzależnione jest w dużej mierze od prawidłowego przeprowadzenia reorganizacji szkolnictwa wiejskiego. Pierwsze prace na tym polu rozpoczęto pod koniec 1972 roku. Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 17 marca 1973 roku „W sprawie organizacji zbiorczej szkoły gminnej”² 1 września tegoż roku otwarto nowopowołane centralne placówki oświatowe w terenie. Zasadniczym zadaniem wiejskiej szkoły nowego typu jest wyrównanie poziomu nauczania w miastach i na wsi.

Zbiorcze szkoły gminne zostały przygotowane do spełniania stawianych im zadań. Są to placówki bogato wyposażone w sprzęt i pomoce naukowe, prowadzone są przez wysoko kwalifikowane kadry nauczycieli — specjalistów. Duże znaczenie ma też zorganizowanie w centralnych szkołach wiejskich klas — pracowni dla dzieci młodszych, pracowni przedmiotowych, biblioteki z czytelnią, sali gimnastycznej, boiska. Szczególna rola w niwelowaniu różnic w szkolnictwie wiejskim i miejskim przypada bibliotece szkolnej. Nie każdy uczeń predysponowany jest do dalszego kształcenia, ale każdy ma indywidualne zdolności, talenty, zainteresowania. Istotne zadanie biblioteki szkolnej polega na ich umiejętym pielęgnowaniu, ukierunkowanym pogłębianiu i rozszerzaniu. Konsekwencją tak pojętej działalności szkolnej placówki bibliotecznej jest intelektualny rozwój wychowanków, wyrobienie w nich nawyku samodzielności kształcenia i doskonalenia nabytej wiedzy.

Na aktualnym etapie reformy systemu edukacji narodowej istotne jest poszukiwanie optymalnych rozwiązań modelowych biblioteki szkolnej — biblioteki służącej powszechnej dziesięcioletniej szkole

średniej. Dyskusje toczą się w Ministerstwie Oświaty i Wychowania, na łamach prasy bibliotekarskiej i pedagogicznej oraz wśród najbardziej zainteresowanych — bibliotekarzy szkolnych. Do konfrontacji poglądów doszło na zorganizowanej przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania i Instytut Programów Szkolnych, Krajowej Nadziei Bibliotekarzy Szkolnych (Warszawa 28 kwietnia 1977 roku). W referacie programowym prof. Tadeusza Wróbla: „Model biblioteki szkolnej dziesięcioletniej szkoły średniej”³ znalazły się ustalone nazwy i ramowe założenia modelu.

BIBLIOTEKA — INTERDYSCYPLINARNA PRACOWNIA SZKOLNA — gromadząca dokumenty piśmiennicze i audiowizualne, dysponująca sprawnym warsztatem informacji o zbiorach na potrzeby dydaktyki i wychowania oraz społeczności lokalnej jest optymalnym i uniwersalnym wzorem dla dziesięcioletki.

MODELOWANIE A FUNKCJE BIBLIOTEKI WYNIKAJĄCE ZE SPECYFIKI WSI I STRUKTURY ORGANIZACYJNEJ ZBIORCZEJ SZKOŁY GMINNEJ

Zbiorcza szkoła gminna jest nową formą wysoko zorganizowanej szkoły wiejskiej. Z jednej strony jest samodzielną jednostką szkolną — z drugiej — zespołem szkół i placówek oświaty pozaszkolnej (oddziały przedszkolne, świetlice, dokształcanie dorosłych)⁴.

W przyszłości najważniejszym elementem układu będzie szkoła średnia. Ze specyfiki struktury szkoły gminnej wynikają swoiste, charakterystyczne dla niej tylko, potrzeby, w zaspokajaniu których uczestniczyć powinna również biblioteka szkolna.

Zupełnie nową funkcją centralnej szkoły wiejskiej — gminnej jest jej bezpośrednia opieka nad niższymi zorganizowanymi szkołami filialnymi oraz innymi placówkami oświatowymi na terenie gminy. Podobnie rzecz ma się w stosunku do biblioteki szkoły wiodącej i bibliotek szkół szczebla niższego.

Funkcje: opiekuńcza i nadzorcza biblioteki szkoły zbiorczej nad terenową siecią bibliotek szkolnych nie są jednak normowane żadnym aktem prawnym, co powoduje, że traktowane są przez bibliotekarzy dowolnie. Tymczasem jest to bezpośredni wynik dominującej roli zbiorczej szkoły gminnej.

Nauczyciel prowadzący bibliotekę w szkole filialnej jest członkiem rady biblio-

¹ Artykuł napisany jest na podstawie pracy magisterskiej „Projekt biblioteki Dziesięcioletniej Zbiorczej Szkoły Gminnej. (Stan obecny i propozycje ukierunkowania zmian)”, wykonanej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW pod kierunkiem dr Aleksandry Niemczyckowej w 1977 roku.

² Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Wychowania 1973 nr 5 poz. 28.

³ Materiały nieopublikowane. Sprawozdanie z konferencji — zob. „Głos Nauczycielski” 1977 nr 20 § 8.

⁴ Struktura nowoczesnej szkoły wiejskiej określona jest w: Zbiorcza szkoła gminna (założenia organizacyjne). Warszawa 1973, (druk powielony).

tecznej działającej w szkole gminnej i uczestniczy w jej pracach. Zbiorca biblioteka szkolna obowiązana jest do: zakupu książek i czasopism do biblioteki szkół filialnych; zaopatrywania filii w komplety ruchome książki; sporządzania dokumentacji tych kompletów i czuwania nad sprawnością ich krążenia; opracowywania zbiorczej statystyki bibliotecznej; systematycznego prowadzenia instruktażu pedagogicznego, informacyjno-bibliograficznego dla nauczycieli opiekujących się bibliotekami filii⁵.

Innym nowym zadaniem stawianym zbiorczej szkole gminnej jest obowiązek prowadzenia przedszkola lub zastępczych form wychowania przedszkolnego (klasy przedszkolne, ogniska, dziecińce). Po raz pierwszy wiejska szkoła opiekuje się swoimi przyszłymi uczniami. Jest to pole do spełnienia zasadniczej, wyrównawczej funkcji nowoczesnej szkoły na wsi. Już w klasie przedszkolnej dzieci powinny być zapoznawane z książkami dla nich przeznaczonymi oraz wprowadzane do biblioteki szkolnej. Należy więc zgromadzić w bibliotece odpowiednie dokumenty, organizować wystawy, konkursy. Dzieci zapoznane z książką już w ognisku, szybciej będą przyswajały sobie treści nauczania początkowego i będą wcześniej korzystały samodzielnie z biblioteki.

Specyficzne dla szkoły gminnej jest prowadzenie ciągów klas przypasabiających do zawodu dla uczniów opóźnionych w nauce. Udział biblioteki w realizacji tego zadania, to przede wszystkim dostarczenie odpowiedniej literatury fachowej z danej specjalności. Uczniom opóźnionym w nauce należy również udostępniać książki beletrystyczne i popularnonaukowe w celu rozwijania ich zainteresowań, pogłębiania wiedzy i rozwijania kultury czytelnicej.

Zbiorca szkoła gminna prowadzi też ciągi klas specjalnych dla uczniów z niewielkimi defektami oraz odchyleniami od norm rozwoju psychofizycznego. Uczniowie ci oczekują od biblioteki szkolnej wszechstronnej pomocy.

Przejawia się ona w dostarczaniu dzieciom defektywnym lektur i czasopism, a także umożliwianiu udziału w pracach bibliotecznych na równi z uczniami zdrowymi.

Gminna szkoła wiejska — szkoła środowiskowa, otwarta jest na potrzeby społeczności lokalnej. W sferze jej działań znajduje się więc organizowanie dokształcania dorosłych, oddziaływanie kulturalne na pozostających na wsi absolwentów, podnoszenie kultury pedagogicznej rodziców. Funkcję środowiskową zbiorcza szkoła gminna wypełnić może jedynie we współdziałaniu z biblioteką szkolną oraz innymi bibliotekami gminy. Chodzi przede

wszystkim o zgromadzenie literatury pozwalającej na doskonalenie zawodowo czynnych rolników i poszerzenie zakresu wiedzy uczniów szkół rolniczych. Biblioteka szkolna powinna dostosować się do potrzeb środowiska przez ustalenie dyżurów popołudniowego otwarcia i udostępniania prezencyjnego, a także wypożyczania książek szkolnych. Pedagogizacja rodziców wymaga skompletowania „Biblioteczki dla Rodziców” składającej się z przystępnych podręczników pedagogiki i psychologii oraz czasopism ogólnopedagogicznych.

Otwarcie szkoły, a co za tym idzie i biblioteki szkolnej, na potrzeby lokalnej społeczności wymaga współdziałania z biblioteką publiczną i innymi ośrodkami kulturalnymi wsi: klubem, domem kultury czy muzeum regionalnym. Biblioteka szkolna ustala zakres i formy tej współpracy.

Biblioteka wiejskiej szkoły służy również nauczycielom w ustawicznym doskonaleniu zawodowym gromadząc książki i czasopisma pedagogiczne. Specjalną kategorią użytkowników biblioteki szkolnej są nauczyciele dokształcający się na studiach zaocznych. Biblioteka powinna dbać o kompletowanie niezbędnych podręczników akademickich i lektur. W przypadku braku potrzebnej publikacji biblioteka szkolna obowiązana jest dostarczyć ją nauczycielowi w ramach wypożyczenia międzybibliotecznego. Biblioteka średniej szkoły zbiorczej powinna stać się gminnym centrum regionalnej informacji pedagogicznej. Warsztat informacyjny centrum składałby się z katalogów i kartotek bibliograficznych rejestrujących zasoby własne biblioteki oraz te, które są w posiadaniu sąsiednich placówek. Siglum biblioteki⁶ umieszczone na końcu opisu dokumentu ułatwi dotarcie do niego.

Zbiorca szkoła gminna obok tych funkcji, wypełnia też naczelne zadanie stawiane wszystkim szkołom: kształci i wychowuje. Biblioteka pomaga macierzystej szkole w wykonywaniu tego zadania poprzez: umożliwianie utrwalenia, pogłębiania i rozszerzania zdobytych w toku procesu dydaktycznego wiadomości; umożliwianie rozwijania indywidualnych zamiłowań, zainteresowań i uzdolnień; wyrabianie u uczniów aktywności i samodzielności myślowej; wdrażanie do ustawicznego samokształcenia; przygotowanie do samodzielnego korzystania z usług innych bibliotek oraz sieci ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej; zapoznanie z różnymi technikami pracy

⁶ Siglum — oznaczające cyfrową lub cyfrowo-literową ustaloną jako symbole określonych bibliotek w związku z rozwojem prac bibliograficznych, katalogów centralnych, informacji naukowej i wypożyczeń międzybibliotecznych.

Encyklopedia Wiedzy o Książce. Wrocław 1971, Ossolineum szpalta 2160.

⁵ Szerzej na ten temat mówi: M. Abramowicz: Szkolna biblioteka gminna. Zbiorca Szkoła Gminna 1973 nr 3 s. 30—32.

umysłowej; pogłębianie kultury czytelnicy uczniów; wyrabianie aktywnej postawy wobec przejawów życia społecznego.

Funkcje biblioteki wynikające ze struktury średniej szkoły gminnej są wyznacznikami w projektowaniu warunków lokalowych, budżetowych i personalnych niezbędnych do ich wypełniania.

W celu zwiększenia praktycznej przydatności projektowanego modelu biblioteki szkolnej w aktualnej i przyszłej strukturze szkoły zbiorczej do podstaw modelowania włączymy wnioski wpływające z badań nad działalnością obecnie istniejących bibliotek⁷. Aby mogły one pełnić funkcje bibliotek średnich szkół gminnych należy dokonać zmian w kierunku:

polepszenia warunków lokalowych, budżetowych i personalnych; gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów w sposób planowy i zgodny z przepisami; przygotowania absolwentów do samokształcenia i świadomego korzystania ze zbiorów i usług informacyjnych innych bibliotek i ośrodków inte; opracowania i systematycznego realizowania programu pracy pedagogicznej; rozszerzenia współpracy ze środowiskiem; usprawnienia pomocy nauczycielom w ustawicznym podnoszeniu kwalifikacji zawodowych.

W modelowaniu biblioteki powszechnej średniej szkoły gminnej nie można pominąć charakterystycznych kierunków rozwojowych współczesnej wsi polskiej. Jest to przede wszystkim jej ciągłe dążenie, a z nią i wiejskiej szkoły, do zacierania różnic pomiędzy życiem społeczności miejskich i wiejskich, wyrażające się w podnoszeniu poziomu kulturalnego wsi oraz poziomu wykształcenia rolników. Realizację tych dążeń ułatwia dobra biblioteka szkolna. Nie tylko dostarcza literatury dla uczniów, ale również dla dorosłych uzupełniających kwalifikacje zawodowe. Kompensuje także brak księgozbiorów domowych oraz rozproszenie sieci bibliotek w terenie.

WARUNKI FUNKCJONOWANIA PROJEKTOWANEJ BIBLIOTEKI ZBIORCZEJ SZKOŁY ŚREDNIEJ

Niezbędnymi warunkami funkcjonowania na wsi biblioteki-pracowni interdyscyplinarnej, gromadzącej materiały piśmiennicze i audiowizualne jest zapewnieniem jej odpowiedniego lokalu, budżetu oraz pracowników nią kierujących, a także odnowienie zbiorów i usprawnienie warsztatu informacji.

1. Lokal

Modelowa biblioteka zajmuje lokal w centralnej części budynku szkolnego. Naj-

dogodniej jest umieścić bibliotekę na parterze, co ułatwiać będzie korzystanie z jej zbiorów rodzicom i innym członkom społeczności lokalnej. Obowiązek zachowania ciszy i względy bezpieczeństwa nakazują usytuować zbiory z dala od stołówki, jadalni, sali gimnastycznej.

Biblioteka szkolna powinna mieć:

a) Magazyn-wypożyczalnię, służącą do przechowywania zbiorów piśmienniczych przeznaczonych do udostępniania na zewnątrz. Tu wypożyczamy książki czytelnikom. Magazyn-wypożyczalnię wyposażamy w regały na książki (najlepiej metalowe, ze względu na bezpieczeństwo przeciwpożarowe); stolik i ustawione na nim katalogi; alfabetyczny i rzeczowy literatury dla dzieci i młodzieży, alfabetyczny i rzeczowy działu nauczycielskiego oraz katalogi księgozbioru środowiskowego, schemat Uniwersalny Klasyfikacji Dziesiętnej; gablotę do eksponowania nowości; ladę biblioteczną. W wypożyczalni wydawane są komplety książek dla klas I—III, dla pracowni szkolnych oraz dla szkół filialnych.

b) Czytelnię — miejsce prezencyjne (na miejscu udostępniania zbiorów bibliotecznych, przede wszystkim księgozbioru podręcznego, uczniom, nauczycielom, środowisku. Po godzinach pracy biblioteki czytelnię można wykorzystać jako salę projekcyjną (koniecznie po uzgodnieniu z bibliotekarzem i dyrekcją szkoły). Czytelnia powinna zapewnić warunki do wygodnej pracy co najmniej uczniom jednej klasy jednocześnie (w przybliżeniu 40 miejsc). Wyposażenie czytelnia stanowią: oszklone szafy zamknięte (do przechowywania księgozbioru podręcznego); regały na czasopisma; gabloty wystawowe, plansze, tablice, gazety ścienne służące wizualnej propagandzie zbiorów; katalog alfabetyczny księgozbioru podręcznego; kartoteka bibliograficzna; katalog materiałów audiowizualnych; kartoteki i katalogi pomocnicze (kartoteka bibliograficzna pisarzy; zbiorów graficznych, tekstowa, katalog lektur uzupełniających z różnych przedmiotów, bibliograficzne zestawienia tematyczne); centralny katalog lektur dla nauczycieli studiujących. Czytelnia służy księgozbiorem podręcznym pracowniom szkolnym oraz udostępnia swój lokal na prowadzenie lekcji z wykorzystaniem całości zbiorów i urządzeń.

c) Pracownię do korzystania z materiałów audiowizualnych, wyposażoną w urządzenia odtwarzające (gramofony, magnetofony, rzutniki, diaskopy, projektor filmowy); specjalne urządzenia wyciszające oraz aparaturę do indywidualnego słuchania.

d) Pracownię do nauki w grupie, na stałe wyposażoną w stoliki i krzesła. Resztę pomocy przenosi się w miarę zapotrzebowania użytkowników: kół zainteresowań, grup kompensacyjnych.

⁷ *Badania przeprowadziłam w bibliotekach: Zbiorczej Szkoły Gminnej w Białymostku (woj. olsztyńskie); Zbiorczej Szkoły Gminnej im. XXX-lecia PRL w Celestynowie (woj. warszawskie) i Zbiorczej Szkoły Gminnej im. Komisji Edukacji Narodowej w Klukowie (woj. łomżyńskie).*

e) Pracownią dla personelu, służącą mu do prac nad włączaniem nowości do zbiorów (ewidencja i opracowanie) i ich konserwacji.

2. Budżet

Przypis⁸, stanowiący 16 złotych 50 groszy budżetem statystycznym ucznia na roczny zakup książek w obecnych warunkach jest życiowo nieaktualny. Biblioteka szkoły wiejskiej jest często jedyną dostępną placówką sieci. Musi więc dostarczyć swym czytelnikom wydawnictw encyklopedycznych, słowników, wydawnictw albumowych. Ceny tych wydawnictw są wysokie, podobnie i materiałów audiowizualnych.

W wyniku przeprowadzonych badań i dyskusji oraz rozmów z bibliotekarzami szkolnymi i nauczycielami proponowałabym zwiększyć stawkę budżetową do 53 złotych 70 groszy w skali rocznej.

3. Pracownicy biblioteki szkolnej

Ze względu na dydaktyczne i wychowawcze oddziaływanie biblioteki szkolnej pracownikami jej powinni być nauczyciele z przeszkoleniem bibliotekarskim. Dotychczas obowiązująca norma, że na 450 uczniów i 3000 woluminów przypada jeden etat⁹ jest krzywdząca niektóre biblioteki szkół wiejskich.

W projektowanej tu wzorowej bibliotece średniej szkoły zbiorczej proponuję 3

etaty. Dwóch bibliotekarzy: jeden — zajmowałby się wypożyczalnią i gromadzeniem zbiorów; drugi — czytelnią i opracowaniem kartotek bibliograficznych i innych pomocy informacyjnych ułatwiających korzystanie ze zbiorów czytelni. Opracowania formalnego i rzeczowego zbiorów dokonywać będą bibliotekarze wspólnie w dniu „zamkniętym” biblioteki.

Trzeci etat obejmuje technik-operator sprzętu odtwarzającego dźwięk i obraz. Obowiązkiem operatora jest obsługiwanie sprzętu, instruowanie nauczycieli i uczniów o sposobie posługiwania się nim oraz konserwacja i drobne naprawy urządzeń. Seanse filmów oświatowych i innych dla uczniów i środowiska organizuje technik-operator w porozumieniu z personelem biblioteki i dyrekcją szkoły.

Wykształceni bibliotekarze w tak zorganizowanej bibliotece potrafią zaktualizować zbiory, wzbogacić warsztat informacyjny oraz wprowadzić w życie wiele nowych, bądź tylko dotychczas nie praktykowanych, form pracy z czytelnikiem i współpracą ze środowiskiem lokalnym.

⁸ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 31 grudnia 1968 roku „W sprawie zasad i trybu prowadzenia bibliotek szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych”. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego 1969 nr B-3 poz. 28.

⁹ Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 13 marca 1957 roku „W sprawie bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych”. Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty 1957 nr 3 poz. 35.

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU BIBLIOTEK ROLNICZYCH

W dniu 27.X.1977 r. odbyło się pod przewodnictwem Wiceministra Kultury i Sztuki dr. Józefa Fajkowskiego plenarne posiedzenie Państwowej Rady Bibliotecznej, poświęcone omówieniu aktualnego stanu i perspektyw rozwojowych bibliotek resortu rolnictwa. Materiały stanowiące główny temat obrad PRB opracowała Centralna Biblioteka Rolnicza — w uzgodnieniu z Ministrem Rolnictwa¹. CBR była również gospodarzem obrad plenarnych Państwowej Rady Bibliotecznej.

Zgromadzone w materiałach CBR dane informują, że sieć bibliotek resortu rolnictwa obejmuje 136 bibliotek (w tym 11 w Warszawie, 86 w miastach wojewódzkich, 14 w mniejszych miastach oraz 26 w większych osiedlach lub na wsi). Stan księgozbiorów tych bibliotek (na dzień 31.XII.

1976 r.) wynosił 1 511 702 wol., w tym 726 141 wol. wydawnictw zwartych, 290 593 wol. czasopism i 458 968 wol. zbiorów specjalnych. W bibliotekach tej sieci zarejestrowano w 1976 r. 26 182 czytelników i 551 983 wypożyczeń. Ponad 50% placówek bibliotecznych pełni funkcję ośrodków informacji lub wchodzi w ich skład. Ogółem w bibliotekach rolniczych pracuje 559 pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin oraz 109 osób w niepełnym wymiarze godzin.

Wśród bibliotek naukowych resortu rol-

¹ „Stan aktualny i perspektywy rozwojowe bibliotek naukowych resortu rolnictwa ze specjalnym uwzględnieniem Centralnej Biblioteki Rolniczej oraz działalności w Państwowych Gospodarstwach Rolnych” Warszawa 1977 Ministerstwo Rolnictwa s. 17 (materiał powielany).

nictwa czołowe miejsce — ze względu na wielkość zbiorów — zajmują: Centralna Biblioteka Rolnicza oraz Biblioteka Instytutu Zootechniki, Biblioteka Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Biblioteka Instytutu Ekonomiki Rolnej oraz Biblioteka Instytutu Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa.

Pełny dorobek polskiego piśmiennictwa rolniczego (od początku drukarstwa do bieżącej produkcji wydawniczej) oraz w wyborze piśmiennictwo obce z zakresu nauk rolniczych, gromadzi Centralna Biblioteka Rolnicza w Warszawie. CBR posiada trzy oddziały: w Puławach, Bydgoszczy oraz w Ministerstwie Rolnictwa. Łączny księgozbiór CBR i jej oddziałów obejmował — według stanu na dzień 31.XII.1976 r. — 363 457 woluminów. Centralna Biblioteka Rolnicza prowadzi wymianę wydawnictw z przeszło 500 bibliotekami i placówkami naukowymi w 74 krajach. Stąd około 1/3 zbiorów CBR pochodzi z wymiany.

Działalność informacyjna CBR znajduje merytoryczne podstawy w pracach bibliograficznych. Ukazały się drukiem trzy tomy Bibliografii Polskiego Piśmiennictwa Rolniczego za lata 1945—1953, 1954—1955 i 1956—1957, przewiduje się wydanie w 1978 r. bibliografii za lata 1958—1961 oraz za 1974 rok. Centralna Biblioteka Rolnicza wydawała przez ponad 20 lat Przegląd Bibliograficzny Zawartości Zagranicznych Czasopism Rolniczych, jednak potrzeby prowadzenia szybkiej i selektywnej informacji o źródłach zagranicznych spowodowały zaniechanie kontynuowania tej bibliografii.

Koordynacyjne funkcje Centralnej Biblioteki Rolniczej — w stosunku do całej sieci bibliotek resortu rolnictwa — polegają między innymi na analizowaniu i akceptowaniu zakupu literatury rolniczej oraz prenumeraty wydawnictw ciągłych ze strefy dolarowej, a także zbieraniu i opracowywaniu sprawozdań statystycznych. Ponadto CBR prowadzi instruktaż w zakresie gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów oraz udziela pomocy w szkoleniu i doskonaleniu bibliotekarzy. Centralna Biblioteka Rolnicza ściśle współpracuje — zgodnie z przyjętymi porozumieniami — z bibliotekami akademii rolniczych oraz placówkami V Wydziału Polskiej Akademii Nauk. Do owoców tej współpracy należą wspólne wydawnictwa bibliograficzne o zasobach źródeł zagranicznych rolniczych bibliotek naukowych. Od 1973 r. ukazują się „Nabytki Zagraniczne Naukowych Bibliotek Rolniczych” (dwa razy w roku), w których uwzględniane są nabytki 30 bibliotek. Informacje o gromadzonych w rolniczych bibliotekach naukowych zagranicznych wydawnictwach ciągłych, zawiera wydawany przez CBR co trzy lata „Wykaz Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych”. Centralna Biblioteka Rolnicza spełniać powinna funkcję resor-

owego ośrodka informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w rolnictwie. Zadania w tym zakresie zostały jej powierzone zarządzeniem nr 26 Ministra Rolnictwa z dnia 16 czerwca 1963 roku.

Członkowie Państwowej Rady Bibliotecznej na posiedzeniu w dniu 27.X.1977 r. wypowiadali się przede wszystkim na temat bazy informacyjnej CBR i jej automatyzacji. Maria Dembowska w swojej wypowiedzi podniosła problem współpracy Centralnej Biblioteki Rolniczej z bibliotekami akademii rolniczych w związku z opracowywanym planem specjalizacji centralnych bibliotek naukowych. Dyrektor generalny Centrum INTE Mieczysław Derentowicz stwierdził, że Centralnej Bibliotece Rolniczej przypada wiodąca rola w systemie informacji z zakresu gospodarki rolnej, leśnej i żywieniowej, stąd jest ona centralną biblioteką dziedzinową i centralnym ośrodkiem informacji z wymiennego zakresu, natomiast biblioteki akademii rolniczych są przewidziane w planie specjalizacji jako placówki współpracujące z CBR. Reprezentantem Polski w systemie AGRIS jest Centralna Biblioteka Rolnicza, w związku z tym do jej obowiązków należy centralne dokumentowanie polskich źródeł dla potrzeb tego systemu. Dyrektor M. Derentowicz poinformował, że dysponujemy kompletem taśm magnetycznych AGRIS, jednakże CBR nie dysponuje bazą techniczną pozwalającą wykorzystać tego typu zbiory, stąd selektywną dystrybucją taśm zajmuje się ośrodek wrocławski.

Dyrektor Głównej Biblioteki Lekarskiej Feliks Widy-Wirski poruszył sprawę automatyzacji CBR i wyposażenia jej w urządzenia do reprografii i mikrofilmowania.

Tematem obrad plenarnych Państwowej Rady Bibliotecznej był nie tylko stan naukowych bibliotek rolniczych, ale także działalność placówek bibliotecznych w państwowych gospodarstwach rolnych. Na podstawie materiałów Centralnej Biblioteki Rolniczej interesująca nas sieć biblioteczna przedstawia się następująco: państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej prowadzą w ramach działalności kulturalno-socjalnej 1044 biblioteki zakładowe, uzupełnia je blisko 2000 punktów bibliotecznych (należących do bibliotek publicznych) z księgozbiorem liczącymi prawie 300 000 wol., z których korzysta 90 000 osób, wypożyczając przeciętnie 6 książek rocznie. Punkty biblioteczne w państwowych przedsiębiorstwach gospodarki rolnej posiadają następującą strukturę księgozbiorów: literatura piękna stanowi 50%, literatura naukowo-techniczna (łącznie z literaturą rolniczą 30%), literatura społeczno-polityczna 10% oraz literatura dla dzieci — około 6%. Obok punktów bibliotecznych i bibliotek zakładowych na terenie wsi działa 459 bibliotek Związku Zawodowego Pracowników Rolnych, których

księgozbiór liczy prawie 270 000 woluminów.

Informacje statystyczne wymagają jednak odpowiednich komentarzy i wyjaśnień. Według opinii Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej MKiS nazwa „biblioteki zakładowe” państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej nie jest adekwatna, bowiem w większości są to niewielkie księgozbiory podręczne. Można stwierdzić, że w przybliżeniu 20—30% gospodarstw, na ogół tych najmniejszych — oddalonych od jakichkolwiek ośrodków i instytucji kulturalnych — nie ma na swoim terenie żadnej placówki wypożyczającej książki. Współpracę państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej z bibliotekami publicznymi ogólnie ocenia się jako niezadowalającą.

Współpraca ta ogranicza się najczęściej do lokalizacji punktów bibliotecznych w gospodarstwach rolnych, natomiast wszędzie spełniane są wcześniej ustalone zobowiązania finansowe na rzecz bibliotek. Stosunkowo małe są dotacje gospodarstw rolnych na zakup książek nieregularnie wypłacają one nagrody kierownikom punktów bibliotecznych, nie wszędzie dostarczają środki transportu do wymiany książek.

Zakres zobowiązań gospodarstw rolnych w stosunku do bibliotek jest bardzo różny i zależy od ustaleń zawartych w porozumieniach wojewódzkich i kontroli ich egzekwowania przez wojewódzkie biblioteki publiczne. W związku z tym zgłoszono na omawianym posiedzeniu plenarnym Państwowej Rady Bibliotecznej wnioski opracowania odpowiedniego dokumentu regulującego w skali ogólnopolskiej powinności gospodarstw rolnych, a także spółdzielni produkcyjnych i kółek rolniczych wobec bibliotek publicznych i odwrotnie.

Doświadczenia bibliotek publicznych województw poznańskiego i wrocławskiego, zaprezentowane na posiedzeniu PRB przez dyrektora WBP w Poznaniu — Franciszka Łozowskiego oraz wicedyrektora WBP we Wrocławiu Juliusza Bernarda, wskazują na konieczność scalenia rozproszonych księgozbiorów w różnych ośrodkach wiejskich w jednej placówce bibliotecznej, racjonalnie prowadzonej i na bieżąco uzupełnianej w nowości wydawnicze.

Faktem jest, że główna odpowiedzialność za stan czytelnictwa na wsi spoczywa na Ministerstwie Kultury i Sztuki i sieci bibliotek publicznych — stwierdził wiceprezident Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki — Zygfryd Rekosz. W kręgu najbliższych zainteresowań Zw. Zaw. Pracowników Kultury i Sztuki jest sytuacja materialna oraz pozycja społeczna bibliotekarzy wiejskich. Od stabilizacji i poziomu tej kadry zależy w dużym stopniu rozwój czytelnictwa na wsi.

Do poruszanych w czasie dyskusji pro-

blemów ustosunkował się dyrektor Departamentu Nauki i Oświaty Rolniczej Ministerstwa Rolnictwa — Marian Brzóska, który stwierdził, że resort rolnictwa stoi obecnie w obliczu ogromnej ofensywy informacyjnej i kształceniowej. Rozwój sieci szkół rolniczych i telewizyjne formy doskonalenia zawodowego, ujawniły duże braki w zakresie literatury fachowej dla przyszej i aktualnie doskonalącej się kadry rolniczej. W tych warunkach resort rolnictwa dopatruje się wielkiej szansy w działalności bibliotek wojewódzkich, w których przewiduje się utworzenie filii Centralnej Biblioteki Rolniczej. Ponadto duże nadzieje wiąże się z wojewódzkimi ośrodkami postępu technicznego, których liczba niebawem wzrosnie do 200, a z ich usług skorzysta rocznie do około 200 000 osób. Większy nacisk zostanie położony na aktywizację działalności bibliotek instytucji naukowo-badawczych i związanie ich z funkcjonowaniem CBR. Warunkiem pełnego włączenia Centralnej Biblioteki Rolniczej do systemu AGRIS jest wzmocnienie jej wyposażenia w odpowiedni sprzęt i urządzenia oraz poprawa warunków lokalowych. M. Brzóska podkreślił, że zmianę funkcji CBR i rozbudowę jej potencjału terenowego zalicza się aktualnie do najpilniejszych zadań. Do ważnych problemów należy także bliższe powiązanie działalności CBR z siecią bibliotek publicznych.

Zmienić się musi również model szkoły rolniczej — zarówno wyższej, jak i średniej — bowiem wbrew tradycji placówki te mają charakter hermetyczny, nie oddziałują na otaczające je środowiska. Na problem ten zwrócił uwagę dyrektor Biblioteki Narodowej Witold Stankiewicz, który na podstawie własnych badań wskazał na kulturalno-oświatowy dorobek dawnych szkół i instytucji rolniczych. Obecnie wszyscy odczuwają skutki odejścia od tej dobrej tradycji. Przychylając się do opinii dyskutantów W. Stankiewicz stwierdził, że bibliotekom publicznym należy przyznać rolę wiodącą w upowszechnianiu czytelnictwa literatury rolniczej, a resort rolnictwa powinien być zainteresowany finansowaniem działalności bibliotek publicznych.

Dla przygotowania szczegółowych i praktycznych wniosków przewodniczący obrad plenarnych PRB — wiceminister Kultury i Sztuki Józef Fajkowski zaproponował powołanie zespołu roboczego złożonego z przedstawicieli resortów kultury i sztuki, rolnictwa oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Do spraw ważnych wiceminister J. Fajkowski zaliczył rozpatrzenie zakresu działania Centralnej Biblioteki Rolniczej i jej najbliższych zadań w związku z zaliczeniem tej placówki do bibliotek centralnych realizujących plan specjalizacji, opracowany przez Centrum INTE.

Lucjan Biliński

JADWIGA KOŁODZIEJSKA

INSTYTUT KSIĄZKI
I CZYTELNICTWA — WARSZAWA

BIBLIOTEKI PUBLICZNE W BELGII

Swiatowy Kongres Bibliotekarzy, który odbył się we wrześniu 1977 roku w Brukseli, przyczynił się niewątpliwie do spopularyzowania wiedzy o bibliotekarstwie belgijskim. Postarali się o to sami Belgowie przygotowując kilka wydawnictw informacyjnych, w tym również o bibliotekach publicznych¹. Ich historię zapoczątkowały biblioteki miejskie zakładane w XVII i XVIII wieku w Antwerpii (1608), Tournai (1737), Namur (1852), Brugii (1798) i Mons (1797). Szerszy ruch wokół zakładania bibliotek publicznych (określanych wówczas jako powszechne) zaznaczył się podobnie, jak w innych krajach europejskich, dopiero w drugiej połowie XIX wieku. W 1860 roku powstała w Gand pierwszej biblioteka powszechna dla robotników. W dwa lata później rząd zalecił zarządom poszczególnych prowincji zakładanie bibliotek publicznych. Traktowano je wówczas jako naturalne uzupełnienie działalności szkoły. Podobnie jak w innych krajach wokół zakładania bibliotek powszechnych zaczęły się krzątać różne organizacje i stowarzyszenia społeczne: polityczne, religijne, oświatowe. W rezultacie tych starań w 1878 roku działało w całym kraju 480 bibliotek powszechnych. Połowa bibliotek utrzymywana była przez instytucje samorządowe, a połowa przez organizacje społeczne lub instytucje prywatne. Państwo po raz pierwszy wyasygnowało znaczniejsze kwoty pieniężne dla bibliotek w 1880 roku. W następnych dziesięcioleciach liczba bibliotek powiększała się systematycznie. W 1900 roku było ich 1994, z tego 606 utrzymywanych przez samorządy lokalne. Podczas I wojny światowej, w 1915 roku dzięki finansowej pomocy amerykańskiej, powołano w Belgii Komitet czytelnictwa powszechnego, który przyczynił się do utworzenia około tysiąca małych bibliotek powszechnych. W 1920 roku minister oświaty powołał komisję do

spraw finansowania bibliotek powszechnych i opracowania projektu utworzenia sieci bibliotecznej. Dzięki osobistym staraniom ówczesnego ministra oświaty Julesa Destree, 17 października 1921 roku opublikowano ustawę o bibliotekach publicznych, która obowiązuje do dziś. Celem tej ustawy było zobligowanie samorządów lokalnych do zakładania i stworzenia odpowiednich warunków dla rozwoju bibliotek publicznych. Traktowano je wówczas jako instytucje wspomagające działalność oświatową szkoły i dostarczającą rozrywki, głównie robotnikom, którzy w tym czasie wywalczyli 8-godzinny dzień pracy.

Ustawa ta stała się z biegiem lat nieaktualna, toteż w ostatnich latach Zarząd Kultury na obszarze języka holenderskiego przygotowuje nowy projekt ustawy bibliotecznej. Wobec skomplikowanej sytuacji narodowej i językowej Belgii oraz złożonego systemu zarządzania w kraju, przedstawienie ostatecznego projektu ustawy parlamentowi belgijskiemu odwleka się. Zgodnie z postanowieniami ustawy i dotychczasową praktyką biblioteka jest traktowana jako publiczna wtedy, gdy jest dostępna dla wszystkich bez wyjątku obywateli, a jej księgozbiór służy oświacie, rozrywce i informacji. Biblioteki publiczne mogą być zakładane przez samorządy lokalne albo przez instytucje i organizacje społeczne. Jeżeli chcą być uznane za publiczne (niezależnie z czyjej inicjatywy powstały) muszą spełniać określone warunki, to znaczy mieć odpowiednią liczbę książek (1500 wol. na 10 000 mieszkańców), kwalifikowanego bibliotekarza, odpowiednią ilość godzin otwarcia (przynajmniej 6 godzin tygodniowo). W praktyce za najmniejszą bibliotekę publiczną uważa się w Belgii taką, która ma 10 000 wol. 30 000 wypożyczeń i jest otwarta 5 razy po 2 godziny w tygodniu. Biblioteka średniej wielkości to taka, która ma 20 000 wol. 50 000 wypożyczeń i jest otwarta 30 godzin w tygodniu. Biblioteka taka powinna mieć czytelnik i osobny dział dla dzieci oraz bibliobus dla obsługi małych miejscowości.

Biblioteki, które spełniają te warunki otrzymują finansową pomoc państwa w postaci budżetów na płace bibliotekarzy, zakupy książek i wyposażenie. W praktyce jednak pomoc państwa dla bibliotek publicznych nie przekracza 50% ogółu wydatków na przeciętną placówkę. Pozostałe sumy pochodzą od samorządu lokalnego lub organizacji społecznej, która utrzymuje bibliotekę. Podobnie jak w Polsce, zadania bibliotek publicznych traktowane są bardzo szeroko. A więc są to instytucje, które powinny zaspokajać potrzeby czytelnicze, oświatowe i informacyjne bardzo różnych kręgów społecznych. Czytelnik ma prawo oczekiwać od biblioteki pomocy w nauce, w pracy zawodowej, wtedy gdy szuka rozrywki. Dotyczy to w równej mierze dzieci, młodzieży i dorosłych.

¹ Artykuł napisany na podstawie wydawnictwa: *Public Libraries in Flanders, Brussel 1977*.

W połowie lat sześćdziesiątych belgijskie ministerstwo kultury sfinansowało badania socjologiczne na temat infrastruktury kulturalnej w obszarze języka holenderskiego. Wyniki tych badań były omawiane na licznych seminariach i konferencjach. Wnioski płynące z badań i dyskusji posłużyły do opracowania programu tworzenia w małych i średniej wielkości miastach ośrodków kultury, w których znalazły się również biblioteki. W skład ośrodka kultury mogą wchodzić muzea, kina, teatry, biblioteki w zależności od rzeczywistości, ujawnionych w toku badań socjologicznych potrzeb danego środowiska. Niezależnie od zespołu instytucji wchodzących w skład ośrodka kultury najwięcej uwagi przywiązuje się do stworzenia takich warunków, które sprzyjałyby upowszechnieniu książki i rozwojowi czytelnictwa. Biblioteka w ośrodku kultury musi być wyposażona w warsztat informacyjny i dokumentacyjny, materiały audiowizualne, pomieszczenia do studiów i nauki, itp. Au-

tonomia biblioteki jest silnie podkreślana. Od 1965 roku powstało na terenie Belgii około 40 takich ośrodków kultury, w których mieszczą się również biblioteki.

Bibliotekarstwo belgijskie jest pod wyraznym wpływem bibliotekarstwa skandynawskiego i anglo-amerykańskiego. W jego aktualnym rozwoju duże znaczenie mają prace IFLA, zwłaszcza opracowane w 1975 roku standarty dla bibliotek publicznych. Wzrasta również zainteresowanie sprawnymi bibliotek w instancjach państwowych i samorządowych. Ilustrują to dane statystyczne, o zwiększających się nakładach finansowych na działalność bibliotek. W latach 1964—1975 sumy wydatkowane na biblioteki zwiększyły się prawie pięciokrotnie. Powiększyła się również liczba czytelników, zbiorów (prawie dwukrotnie) oraz wypożyczeń (dwukrotnie). O bibliotekarstwie belgijskim mówi się niewiele, a sądząc po poczynaniach organizacyjnych, jego kierunki rozwoju mogą być bardzo ciekawe.

BADANIA CZYTELNICZE NA MIĘDZYNARODOWYM SEMINARIUM W PRADZE

W dniach 15—17 listopada 1977 roku odbyło się w Pradze Międzynarodowe seminarium poświęcone socjologicznym problemom badań czytelnictwa. Organizatorem spotkania była Státni Knihovna CSR — Oddział Badań i Pracy Metodycznej. W spotkaniu wzięli udział oprócz gospodarzy przedstawiciele ośrodków badawczych z Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, Węgier, Związku Radzieckiego. Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej reprezentowały na seminarium 3 referaty w następującym układzie: Janusz Ankudowicz: Przedmiot i metodologiczne konteksty badań czytelnictwa; Jadwiga Kołodziejaska: Badania czytelnicze w praktyce bibliotecznej; Andrzej Zieliński: Wpływ kompetencji czytelnicznych na recepcję literatury pięknej. W programie seminarium umieszczono 14 referatów¹. Kilka tygodni wcześniej organizatorzy seminarium dostarczyli uczestnikom prawie wszystkie (z wyjątkiem radzieckich) teksty referatów w języku niemieckim i rosyjskim. Toteż referenci mogli ograniczyć się do krótkich wypowiedzi informujących o najstojniejszych problemach, które stały się przedmiotem dyskusji. Gospodarze czescy starali się wcześniej zorientować referentów i dyskutantów

w głównych problemach seminarium i ukierunkować przyszłe obrady, ale zamiar ten udało się zrealizować tylko częściowo, ponieważ nie wszyscy uczestnicy mogli się tym projektem podporządkować. Niektórzy autorzy zaprezentowali dojrzałe propozycje metodologiczne w badaniach czytelnicznych, inni informowali o zamierzonych planach badawczych. Byli też i tacy, którzy podzielili się swoimi doświadczeniami praktycznymi w zakresie metodyki pracy bibliotecznej. Przeplatanie się problematyki naukowej ze sprawami praktyki organizacyjnej bibliotek stanowi rezultat bardzo rozmaitego stopnia rozwoju naukowego oraz ukierunkowania tematycznego poszczególnych ośrodków bibliotecznoznawczych krajów socjalistycznych. W Bułgarii, Rumunii, Jugosławii badania czytelnicze są podejmowane sporadycznie, toteż przedstawiciele tych ośrodków nie wzięli udziału w seminarium. Stosunkowo skromnie reprezentowane są one również w programie Instytutu Bibliotekoznawstwa w Berlinie. Najdłuższe tradycje mają badania czytelnicze w bibliotekarstwie czechosłowackim, radzieckim i polskim, a w latach 1970—1976 uaktywnił się również w tym zakresie ośrodek węgierski. Zarówno treści referatów, jak i wypowiedzi w dyskusji. Gospodarze czescy starali się wcześniej zainteresować polskich bibliotekarzy.

1. W krajach socjalistycznych badania

¹ Wszystkie referaty są dostępne w języku rosyjskim i niemieckim w Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej.

Delegacja polska w czasie obrad. Od prawej: J. Ankudowicz, J. Kołodziejska, A. Zieliński

czytelnicze podejmowane są przez specjalne zespoły pracowników naukowo-badawczych, skupionych głównie w bibliotekach narodowych. Problematyka czytelnicza wchodzi coraz powszechniej do programów kształcenia bibliotekarzy zarówno na poziomie wyższym, jak i średnim. Popularyzatorami tej dziedziny w ośrodkach kształcących bibliotekarzy są najczęściej pracownicy instytutów bibliotekoznawczych, w których prowadzi się systematycznie badania czytelnicze. Toteż zainteresowanie wynikami badań wśród pracujących bibliotekarzy jest coraz większe. O jego rozmiarach informował Sándor Katsányi (Węgry) w referacie: *Badania czytelnictwa — teoria czytelnictwa — praktyka biblioteczna*. Mimo iż badania czytelnicze na Węgrzech są intensywniej prowadzone dopiero od 1970 roku, uzyskane wyniki są znane sporej grupie bibliotekarzy budapeszteńskich.

Wnioski płynące z badań czytelnictwa poszerzają wiedzę o ważnym zjawisku społeczno-kulturalnym, jakim jest czytelnictwo, w którym mieści się również funkcja biblioteki. Wyniki badań mogą niejednokrotnie inspirować działalność organizacyjną bibliotek, zwłaszcza w dziedzinie gromadzenia zbiorów i selekcji, usprawniania przepływu informacji oraz wszelkich innych usług bibliotecznych. Wyda-

je się jednak, że niektórzy referenci wiążą z tym zbyt duże nadzieje. Dalibor Vančura: (Czechosłowacja) w referacie: *Badania jako pomoc w usprawnianiu specjalistycznych usług bibliotecznych* oraz T.M. Frolova (Związek Radziecki): *Problematyka i niektóre zagadnienia organizacji międzynarodowych badań porównawczych nad dynamiką czytelnictwa w bibliotekach publicznych* — potraktowali wyniki badań, jako główną podstawę usprawniania pracy bibliotek. Według poglądów obu tych autorów, wystarczy poznać przyczynę i można natychmiast usprawnić działanie. W odniesieniu do czytelnictwa optymizm ten jest przesadny. Ujawnienie powodów, dla których na przykład książki społeczno-polityczne są słabo wykorzystywane, wcale nie oznacza, że bibliotekarze otrzymają gotowe wskazania w jaki sposób mogą zintensyfikować czytelnictwo tej literatury. Może się bowiem okazać, że treści tych książek są zbyt trudne, że nie zaciekawiają, że są nudne itp. na co przecież bibliotekarze nie mają większego wpływu. Wydaje się, że uczciwiej jest zaproponować bibliotekarzom wspólne dochodzenie przyczyn małego zainteresowania tą czy inną literaturą niż obiecywanie im gotowych recept, których żadne badania nie są w stanie dostarczyć.

2. Równie ostrożnie należałoby potraktować zgłaszane w kilku referatach projekty prowadzenia porównawczych badań czytelnictwa w skali międzynarodowej. Problemowi temu wiele uwagi poświęciła V.D. Stelmach (Związek Radziecki) w referacie: *Metodyczne podstawy organizacji międzynarodowych czytelnictw badań porównawczych*; Istvan Kamarás (Węgry): *Międzynarodowe badania porównawcze w zakresie czytelnictwa literatury pięknej oraz wymieniana już T. M. Frołowa*. Doświadczenia w tej dziedzinie są bardzo skromne. Przeprowadzone w inicjatywy ośrodka węgierskiego w latach 1975—1977 badania na temat recepcji noweli węgierskiej w środowisku robotniczym w Polsce, na Węgrzech i w Związku Radzieckim są pierwszą próbą w tym zakresie i cechuje ją wiele niedoskonałości. Wątpliwości i zastrzeżenia płyną głównie z bardzo rozmaicie ukształtowanych tradycji badawczych w poszczególnych krajach, różnego stopnia doświadczenia naukowego poszczególnych zespołów, niejednakowego rozpoznania głównych kierunków rozwoju społecznego, wreszcie różnych interpretacji terminologicznych i niejednorodnych danych statystycznych. V. D. Stelmach proponowała w swoim referacie podjęcie badań o szerszym charakterze, zmierzających do ustaleń, w jakim zakresie czytelnictwo kształtuje mentalność człowieka żyjącego w socjalizmie. Świadomego swojej przynależności do socjalistycznego kręgu kulturalnego, a dopiero w drugiej płaszczyźnie członka swojego narodu. Temu głównemu założeniu podporządkowana byłaby cała aparatura badawcza, a więc konstrukcja kwestionariuszy, ankiet itp., które uwolnione byłyby od narodowych stereotypów. Tak pomyślane badania prowadziłyby stały zespół badawczy, składający się z przedstawicieli wszystkich krajów socjalistycznych. Obowiązkiem tego zespołu byłoby określenie podstaw metodologicznych badań, dokonanie wyboru metod i technik badawczych. W świetle dotychczasowych doświadczeń wiadomo jednak, że formułowanie poprawnych podstaw metodologicznych może mieć miejsce w warunkach intensywnie i systematycznie prowadzonych badań empirycznych, a te rozwijają

się głównie w poszczególnych krajach i w ścisłym powiązaniu z ich kulturą. Właśnie książka z natury rzeczy jest nosicielem nie tylko kulturalnej tradycji narodowej, ale i ponadlokalnej i ponadnarodowej czyli ogólnoludzkiej, a czytelnictwo jest indywidualnym i społecznym przejawem uczestnictwa w tych procesach. Wydaje się, że autorka nie doceniła tych skomplikowanych uwarunkowań. Nie przesądając czy propozycje te są realne, czy też należą do dalszej przyszłości, dowodzą one dużej aktywności intelektualnej i energii w poszukiwaniach nowych metod badawczych wśród doświadczonej grupy pracowników naukowych skupionych w Bibliotece im. W. Lenina w Moskwie.

3. Na zakończenie spotkania opracowano wnioski i zalecenia, które zawierają próbę wytyczenia kierunków działania w przyszłości. Wśród różnych stwierdzeń i propozycji istotne wydaje się stwierdzenie, że u podstaw praktycznej działalności bibliotek leżą prace badawcze, które są ważnym narzędziem w doskonaleniu pracy bibliotek. Zwłaszcza, że w podejmowanych współcześnie badaniach dominuje społeczny aspekt funkcjonowania książki.

Powiązania metodologiczne badań czytelnictwa z innymi dyscyplinami: socjologią, literaturoznawstwem, pedagogiką oceniano pozytywnie, jako wzbogacające programy badawcze. Podkreślano konieczność przekazywania sobie informacji o podejmowanych inicjatywach badawczych, postulowano włączenie się do badań planowanych przez Bibliotekę im. W. Lenina w Moskwie na temat: *Dynamika czytelnictwa*, upoważniono Instytut Bibliotekoznawstwa w Berlinie do podjęcia starań wokół zorganizowania w 1980 roku w Niemieckiej Republice Demokratycznej drugiego spotkania na temat badań czytelnictwa.

W zaleceniach postulowano również powołanie stałego sekretariatu dla spraw badań czytelnictwa. Projekt ten będzie przedstawiony na najbliższym spotkaniu dyrektorów bibliotek narodowych i przedstawicieli ministerstw kultury krajów socjalistycznych.

Jadwiga Kołodziejska

Sprawy biblioteki i czytelnictwa w prasie

Specjalizacja zbiorów w bibliotekach publicznych. Upowszechnianie książki rolniczej. Przygotowania Biblioteki Jagiellońskiej do realizacji koncepcji narodowego zasobu bibliotecznego. Sprawy organizacyjne i kadrowe w bibliotekach związkowych.

W ostatnich latach prowadzone były intensywne prace nad planem specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz przygotowaniem odpowiedniego dokumentu wyznaczającego biblioteki naukowe na centralne — zgodnie z zarządzeniem nr 15 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 9. II. 1973 r.

W „Programie rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r.” dość szeroko uwzględniony został problem specjalizacji w systemie gromadzenia zbiorów między bibliotekami wszystkich typów.

Na sprawy te zwraca uwagę Janina Kościów w artykule „Specjalizacja zbiorów bibliotecznych” (*Kultura i Ty* nr 1/78). Po przedstawieniu najczęściej spotykanej struktury księgozbiorów bibliotek publicznych autorka artykułu stwierdza, że na ścisłe profilowanie mogą sobie pozwolić biblioteki naukowe wyższych uczelni, gdzie dobór księgozbioru prowadzony jest pod kątem konkretnych specjalizacji, gdzie w komisjach doboru biorą udział specjalści z różnych dziedzin wiedzy reprezentujących poszczególne katedry. Biblioteki publiczne posiadające charakter uniwersalny muszą w wielu przypadkach kształtować swoje księgozbiory pod kątem potrzeb osób studiujących, których biblioteki uczelniane nie są w stanie

zaoopatrzyć w podstawowe lektury. Wojewódzkie biblioteki publiczne, a także większe księżnice miejskie posiadają już bogate zbiory specjalne, które niegdyś można było znaleźć tylko w bibliotekach naukowych. W sieci bibliotek publicznych coraz częściej możemy spotkać placówki specjalizujące się w gromadzeniu określonego rodzaju literatury. Do interesujących rozwiązań organizacyjnych w zakresie specjalizacji zbiorów bibliotecznych autorka artykułu zaliczyła politykę uzupełniania księgozbiorów bibliotek publicznych w Kielcach. Sieć biblioteczna w tym mieście podjęła specjalizację w zakresie poszczególnych działów literatury w bibliotekach dzielnicowych i filiach tych bibliotek. Wybrane działy przez daną bibliotekę (np. historia sztuki, sport, historia, geografia) są preferowane przy zakupie książek, bardziej „oszczędzane” w czasie selekcji księgozbiorów. J. Kościów stwierdza, że specjalizacja nie jest tu narzucana bowiem dokonuje się na podstawie rozeznania zapotrzebowania czytelniczego i analizy środowiska.

Niektóre aspekty specjalizacji zbiorów bibliotecznych możemy dostrzec nawet w stosunkowo niewielkich bibliotekach wiejskich. W placówkach tych szczególnie ważne miejsce

zajmują księgozbiory literatury rolniczej, a także źródła informacji o piśmiennictwie z tego zakresu. Wiele bibliotek gminnych pełni już funkcję ośrodków informacji rolniczej. Są to niekiedy dopiero początki organizowania warsztatu pracy dla służby informacyjno-bibliograficznej w dziedzinie wiedzy rolniczej.

Program upowszechniania literatury rolniczej przez biblioteki publiczne jest ambitny, jednak jego realizacja nie wszędzie daje natychmiastowe efekty. O niektórych formach pracy z literaturą rolniczą pisze Lucjan Biliński w artykule „Inicjatywy w zakresie upowszechniania książki rolniczej” (*„Wiś Współczesna”* nr 12/77). W artykule tym zaprezentowane zostały główne kierunki działalności popularyzatorskiej bibliotek publicznych w okresie obchodów Miesiąca Książki i Prasy Rolniczej. Na przykładzie materiałów sprawozdawczych i informacji zebranych ze wszystkich województw, zilustrowane zostały najczęściej stosowane formy upowszechniania książki i prasy rolniczej. L. Biliński poprzedził przegląd inicjatyw Miesiąca Książki i Prasy Rolniczej informacją o stanie produkcji wydawniczej w zakresie literatury rolniczej na tle zapotrzebowania na tę literaturę ze stro-

ny jej potencjalnych odbiorców.

W sieci bibliotek publicznych możemy już spotkać placówki gromadzące wyłącznie literaturę rolniczą, jednak większość bibliotek posiada charakter uniwersalny, a dział rolnictwa nie dominuje swoją wielkością nad innymi rodzajami piśmiennictwa w księgozbiorach bibliotek publicznych.

Na odmiennych zasadach kształtowana jest specjalizacja w dużych księżnicach. Główne jej zasady precyzuje sygnalizowany plan specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych. Z planem tym skorelowana jest koncepcja narodowego zasobu bibliotecznego.

Andrzej Magdoń w artykule „Książka bliżej” (*Trybuna Ludu nr 295/77*) informując o pracach Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej oraz Biblioteki Zakładu Naukowego im. Ossolińskich zwią-

zanych z opracowaniem założeń narodowego zasobu bibliotecznego, wymienia głównie przygotowania techniczne - modernizacyjne Biblioteki Jagiellońskiej usprawniające system informacji bibliotecznej. Biblioteka Jagiellońska pod koniec 1977 roku wzbogaciła się o nowoczesny kserograf, 3 aparaty do mikrofilmowania, maszyny do kopiowania kart katalogowych i tzw. „automat organizacyjny” czyli maszynę „Optima 528”, która perforuje taśmę umożliwiającą druk kart katalogowych. Urządzenia te usprawniają system informacji o nowych nabytkach biblioteki. Dalszym krokiem do automatyzacji będzie uczestnictwo Biblioteki Jagiellońskiej w projektowaniu regionalnego systemu „Krakus”, w ramach którego przygotowany został centralny komputerowy katalog czasopism zagranicznych dla pięciu bibliotek

naukowych Krakowa. A. Magdoń sygnalizuje również zorganizowanie w Bibliotece Jagiellońskiej Pracowni Automatykacji Procesów Informacyjnych, która oddaje poważne usługi w zakresie techniki udostępniania.

Dość dalekie od nowinek technicznych są biblioteki związkowe, których praca jeszcze długo pozostanie w cieniu wielkiej automatyzacji. Do najważniejszych zadań tej sieci należy jej organizacyjne wzmocnienie, pozyskanie wykwalifikowanej i zawodowo ustabilizowanej kadry bibliotecznej. O najważniejszych zasadach i normach zatrudnienia i uposażenia oraz obowiązków bibliotekarzy związkowych pisze Zygfryd Rekosz w artykule „Bibliotekarze zakładowych bibliotek związkowych” (*Kultura i Życie nr 10/77*).

eLBe

kronika

krajowa

i zagraniczna

UROCZYSTOŚĆ WRĘCZENIA BIBLIOTECE NARODOWEJ KRZYŻA KOMANDORSKIEGO Z GWIAZDĄ ORDERU ODRODZENIA POLSKI

W dniu 19 grudnia 1977 r. odbyła się w Pałacu Rzeczypospolitej w Warszawie uroczystość wręczenia Bibliotece Narodowej Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski przyznany przez Radę Państwa za szczególne zasługi dla kultury narodowej. Aktu dekoracji dokonał sekretarz KC I sekretarz KW PZPR — Alojzy Karoszka.

ODZNACZENIE STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH Z OKAZJI 60-LECIA

W dniu 21 grudnia 1977 r. odbyła się w Warszawie uroczystość dekoracji sztandaru Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Odznaczenie to, wręczone w 60 rocznicę działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,

przyznane zostało przez Radę Państwa w uznaniu zasług tej organizacji w popularyzowaniu kultury czytelniczej. Aktu dekoracji dokonał sekretarz KC PZPR — Andrzej Werblan.

JUBILEUSZE BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

W związku z 70-leciem Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy odbyła się w dniu 14 grudnia 1977 r. w Pałacu Kultury i Nauki sesja naukowa z udziałem bibliotekarzy środowiska warszawskiego. Sesję poprzedziła uroczystość dekoracji zasłużonych bibliotekarzy warszawskich odznaczeniami państwowymi oraz odznakami „Zasłużony Działacz Kultury”. W czasie tych uroczystości Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy przekazano medal Komisji Edukacji Narodowej, przyznany przez Ministra Oświaty i Wychowania. Z okazji jubileuszu zorganizowana została w gmachu głównym biblioteki przy ul. Koszykowej wystawa ukazująca najcenniejsze zbiory tej księżnicy.

W dniach 23—24 stycznia 1978 r. odbyły się w Łodzi uroczystości jubileuszowe z okazji sześćdziesięciolecia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi. Komitetowi honorowemu obchodów 60-lecia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi przewodniczył Bolesław Koperski — I sekretarz Komitetu Łódzkiego PZPR, przewodniczący Rady Narodowej Miasta Łodzi.

Program uroczystości jubileuszowych obejmował m. in.: referat okolicznościowy, wręczenie zasłużonym bibliotekarzom odznaczeń i wyróżnień, seminarium nt. „Miejska Biblioteka Publiczna i bibliotekarstwo publiczne w Łodzi w latach 1917—1977” oraz otwarcie dwu wystaw: „Z dziejów naszej Książnicy” oraz „Ofiarodawcy Miejskiej Biblioteki Publicznej”.

W związku z 70-leciem istnienia Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu odbyła się w dniu 14 stycznia 1978 r. uroczysta sesja zorganizowana przez Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. A. Asnyka, Teatr im. W. Bogusławskiego, Federację Towarzystw Kulturalnych Ziemi Kaliskiej oraz Towarzystwo Miłośników Kalisza. Sesja ta zainaugurowała jednocześnie obchody Roku Asnykowskiego w woj. kaliskim.

PLENARNE POSIEDZENIE PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

W dniu 24 stycznia 1978 r. odbyło się pod przewodnictwem wiceministra Kultury i Sztuki — dr. Józefa Fajkowskiego plenarne posiedzenie Państwowej Rady Bibliotecznej, na którym omawiano:

— Kierunki działalności i perspektywy rozwoju Biblioteki Narodowej,

- Program obchodów X-lecia ustawy o bibliotekach,
- Sprawozdanie z działalności Państwowej Rady Bibliotecznej w 1977 r. oraz plan PRB na 1978 r.

WYSTAWA POSWIĘCONA TATROM W BIBLIOTECE NARODOWEJ

W Pałacu Rzeczypospolitej w Warszawie otwarto w dniu 21 stycznia 1978 r. wystawę pt. „Tatry w kulturze polskiej”, zorganizowaną przez Bibliotekę Narodową.

PODSUMOWANIE IX KONKURSU-PLEBISCYTU „BLIŻEJ KSIĄZKI WSPÓŁCZESNEJ”

W IX konkursie-plebiscytcie czytelnicy „Blżej książki współczesnej”, zorganizowanym przez redakcję „Głosu Pracy” uczestniczyło 12 856 czytelników, którzy za najciekawszą spośród 30 pozycji włączonych do lektur konkursowych uznali książkę Teresy Remiszewskiej „Z goryczy soli moja młodość”. Dwa następne miejsca zdobyły w plebiscytcie powieści: „Erkaemiści” Jerzego Grzymkowskiego i „Powódź” Bohdana Czeszki. W konkursie „Blżej książki współczesnej” wzięło udział 65 bibliotek związkowych i 23 biblioteki publiczne. Wśród bibliotek, które wyróżniły się szczególną aktywnością w organizacji konkursu znalazły się następujące placówki:

Biblioteka Fabryki Łożysk Tocznich w Krańniku, Biblioteka Kombinatu „Delta-Hydrał” we Wrocławiu, Biblioteka Domu Kultury Zakładów Azotowych w Tarnowie, Biblioteka Zakładów Przemysłu Metalowego „H. Cegielski” w Poznaniu, Biblioteka Wojewódzkiego Domu Kultury Handlowca im. Tysiąclecia Państwa Polskiego w Gdańsku, Biblioteka Przedsiębiorstwa „Dalmor” w Gdyni, Biblioteka Domu Kultury Kolejacza w Lublinie, Biblioteka ZDK Kopalni „Czerwone

Zagłębie” w Zagórzu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika w Toruniu, Miejska Biblioteka Publiczna w Rykach, Miejska Biblioteka Publiczna im. E. Raczyńskiego w Poznaniu, Miejska Biblioteka Publiczna w Morągu oraz Biblioteka Publiczna gminy Olszyna w woj. jeleniogórskim.

Placówkom tym wręczono nagrody ufundowane przez Centralną Radę Związków Zawodowych i Ministerstwo Kultury i Sztuki. Uroczystość podsumowania IX konkursu-plebiscytcy „Blżej książki współczesnej” oraz wręczenia nagród i wyróżnień odbyła się w dniu 9 lutego 1978 r. w Krańniku.

XV OGÓLNOPOLSKA NARADA CZYTELNICZA ZSMP

W dniach 29–31 stycznia 1978 r. odbyła się w Poznaniu XV Ogólnopolska Narada Czytelnicza, zorganizowana przez Zarząd Główny Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Program narady obejmował m. in. następujące referaty: „Rola i zadania Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej w upowszechnianiu czytelnictwa”, „Doświadczenia poznajńskiej organizacji ZSMP w zakresie popularyzacji książek i prasy” oraz „Tradycja historyczna w literaturze polskiej”. W naradzie uczestniczyli przedstawiciele woj. bibliotek publicznych.

MIESIĄC KSIĄZKI I PRASY ROLNICZEJ

Zgodnie z kilkuletnią tradycją w miesiącu lutym organizowane były w całym kraju liczne imprezy Miesiąca Książki i Prasy Rolniczej. Były to liczne wystawy wydawnictw rolniczych, spotkania z autorami książek i fachowych czasopism rolniczych, konkursy czytelnicze. Centralne obchody Miesiąca Książki i Prasy Rolni-

czej odbyły się w Radomiu, gdzie w dniach od 20 do 24 lutego 1978 r. zorganizowana była wielka wystawa piśmienictwa rolniczego.

L.B.

PIERWSZA KONFERENCJA POMOCNICZYCH PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH BIBLIOTEKARSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

W dniach 16–23 maja 1977 roku w Białejewku k/Poznań odbyła się I Ogólnopolska Konferencja programowo-metodyczna dla pomocniczych pracowników naukowych bibliotekoznawstwa i informacji naukowej Wyższej Uczelni. Inicjatorem konferencji był Departament Studiów Uniwersyteckich, Ekonomicznych i Pedagogicznych Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, zaś organizatorem Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Konferencja poświęcona była problemom związanym z prowadzeniem ćwiczeń na studiach bibliotekoznawczych. Uczestniczyło w niej 100 osób z 15 ośrodków kształcenia bibliotekarzy i pracowników informacji na poziomie wyższym. Oprócz młodych pracowników naukowych również wszyscy dyrektorzy i kierownicy ośrodków kształcących bibliotekarzy na poziomie wyższym. W programie znalazły się wykłady na temat aktualnych zagadnień bibliotekarstwa polskiego. Obrady toczyły się w czterech grupach seminarijnych: 1. Metodologia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, 2. Kultura, 3. Źródła informacyjne, 4. Czytelnictwo. Konferencja była pierwszym spotkaniem pracowników instytutów i zakładów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, które umożliwiło wymianę doświadczeń i poglądów w zakresie realizacji procesu dydaktycznego na tym kierunku studiów.

Anna Krzyżanowska

MIĘDZYKONFERENCJOWY SYSTEM INFORMACJI W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH

Pierwsza konferencja Europejskiego Centrum Koordynacji Badań i Dokumentacji w zakresie Nauk Społecznych (European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Science — Vienna Centre) odbyła się w Moskwie w dniach 22–25 czerwca 1977 r. Celem jej było stworzenie podstaw dla europejskiego systemu informacji i dokumentacji w zakresie nauk społecznych.

FID News Bulletin 1977 nr 10

WSPÓŁPRACA AMERYKANSKO-JAPOŃSKA

W Bibliotece Kongresu powołano specjalną grupę roboczą, która zajmie się problemem wprowadzenia do systemu MARC danych dotyczących materiałów pisanych w językach nielacińskich. Obecnie odbywają się spotkania specjalistów japońskich i amerykańskich, którzy pracują nad ujednoliceniem formatu JAPAN/MARC opracowywanego przez Japońską Narodową Bibliotekę Parlamentu i UNIMARC.

International Cataloguing
1977 nr 4.

MIĘDZYKONFERENCJOWY SYSTEM INFORMACJI O ARCHITEKTURZE — ARKISYST

Na wniosek Międzynarodowej Unii Architektury rząd hiszpański podjął prace badawcze zmierzające do stworzenia międzynarodowego systemu informacji w zakresie architektury.

UNISIST 1977 nr 3

NOWE CZASOPISMO

W marcu 1977 r. ukazał się pierwszy numer „On-Line Review: The International Journal of On-Line Information Systems”. Jest to kwartalnik poświęcony tworzeniu i rozwojowi

wi systemów informacyjnych on-line na całym świecie. Przewidziane są także nieregularne suplementy zawierające informacje bibliograficzne i adresowe. Suplement do 1 numeru nosił tytuł: „On-Line Information Retrieval Bibliography, 1965—1976”.

FID News Bulletin 1977 nr 11

LETNIA SZKOŁA INFORMACJI W SHEFFIELD

Nniwersytet w Sheffield organizuje kolejną międzynarodową szkołę dla pracowników informacji pod hasłem: Usprawnienie działalności informacyjnej. Przy organizowaniu

szkoły Uniwersytet współpracuje z UNESCO, FID, IFLA. Zajęcia będą odbywać się w dniach 2—25 lipca 1978 r.

FID News Bulletin 1977 nr 11

KONFERENCJA NA TEMAT INFORMACJI ON-LINE

Pierwsza międzynarodowa konferencja nt. informacji on-line odbyła się w Londynie w dniach 13—15 grudnia 1977 r. Organizatorem konferencji było czasopismo *On-Line Review*.

*Information Retrieval
and Library Automation
1977 nr 6*

5 MIEDZYNARODOWA LETNIA SZKOŁA DLA BIBLIOTEKARZY

W dniach od 4 lipca do 27 sierpnia 1977 r. w Aberystwyth odbyła się 5 międzynarodowa letnia szkoła dla bibliotekarzy zorganizowana przez University of Pittsburg Graduate School of Library and Information Sciences.

*UNESCO Bulletin
for Libraries 1977 nr 6
Z.K.*

HELENA DRZAŹDŹYŃSKA

W dniu 8 października 1977 roku zmarła w wieku 83 lat dr Helena Drzażdżyńska emerytowany dyrektor Biblioteki SGPiS, pierwszy w Polsce starszy kustosz dyplomowany.

Po ukończeniu studiów na Wolnej Wszechnicy w Warszawie uczestniczyła w latach 1919—20 w Państwowym Kursie Bibliotekarskim przy Bibliotece Uniwersytetu Poznańskiego pod kierunkiem Edwarda Kuntzego. Jako absolwentka tego kursu przeznaczono dla kandydatów do pracy w bibliotekach naukowych w roku 1921 rozpoczęła pracę w Bibliotece WSH (obecnie SGPiS). W Bibliotece tej pracowała 45 lat — do października 1966 r. w tym wiele lat na stanowiskach kierowniczych, a 18 na stanowisku dyrektora Biblioteki.

W 1927 r. uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych na seminarium prof. M. Handelsmana za pracę „Ludność Warszawy w roku 1792”. Pracę tę napisała faktycznie pod kierunkiem prof. Konstantego Krzeczковского, kierownika katedry polityki społecznej WSH i dyrektora Biblioteki tejże Uczelni. W ten sposób dr Helena Drzażdżyńska uzyskała wysokie kwalifikacje zawodowe. Całe swoje życie związała z Biblioteką SGPiS, współuczestnicząc w budowaniu największej krajowej biblioteki ekonomicznej. W czasie okupacji Helena Drzażdżyńska wraz z Andrzejem Grodkiem opiekowali się zbiorami Biblioteki, które nie tylko szczęśliwie ocalały, ale dzięki odwadze jej opiekunów były w czasie okupacji udostępniane nielegalnie pracownikom nauki i studium.

Dr Helena Drzażdżyńska opublikowała kilka artykułów omawiających nowe formy pracy biblioteki szkoły wyższej wprowadzone po 1945 roku, uczestniczyła w Konferencji Krynickiej 1951 roku i wielu innych zjazdach i konferencjach bibliotekarskich. Uczestniczyła w pracach Okręgu Warszawskiego SBP, pracowała w Lidze Kobiet, była radną dzielnicy Mokotów. Za swoje zasługi została odznaczona wysokimi odznaczeniami państwowymi. W czasie jubileuszu 40-lecia pracy zawodowej w 1961 r. od wiceminister Eugenii Krasowskiej otrzymała nominację na starszego kustosza dyplomowanego. W dniu odejścia na emeryturę została w 1966 r. odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Jej śmierć Uczelnia uczciła oznakami oficjalnej żałoby żegnając w ten sposób jednego z najbardziej zasłużonych „Ludzi Szkoły”.

Helena Drzażdżyńska była człowiekiem surowym i wymagającym zwierzchnikiem. Żądała od innych tego czego wymagała od siebie. Równocześnie była człowiekiem prawnym i życzliwym ludziom. Jej oddanie sprawom Biblioteki SGPiS może stać się wzorem dla innych, tak też była oceniana przez swoich pracowników.

Sprawę służenia potrzebom nauk ekonomicznych pojmowała w sposób szeroki i nowoczesny. Stała się inicjatorką współpracy polskich bibliotek ekonomicznych, rozwijających się do chwili obecnej.

Inicjowała również prace naukowe, bibliograficzne i dokumentacyjne w kierowanej przez siebie placówce. Do końca życia żywo interesowała się sprawami Biblioteki SGPiS, utrzymując systematyczny i ścisły kontakt z jej dyrekcją.

Ten krótki i szkicowy życiorys pokazuje człowieka dobrej roboty, zaangażowanego i oddanego bez reszty wykonywanej pracy. Tak wszyscy ją oceniali — władze resortu, kierownictwo uczelni, współpracownicy, koledzy bibliotekarze.

Była godną kontynuatorką pracy swoich poprzedników Konstantego Krzeczковского i Andrzeja Grodka w zakresie tworzenia dobrego warsztatu pracy naukowej dla ekonomistów polskich.

H. Uniejewska

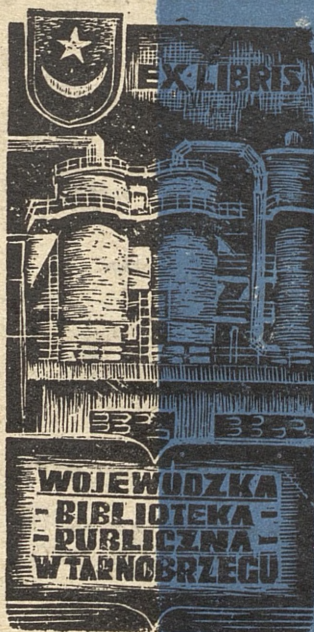
Szanowni Czytelnicy!

Korzystając z nowych możliwości technicznych i organizacyjnych Wydawnictwa „Czasopisma Wojskowe”, drukującego obecnie nasze pismo, postanowiliśmy uwzględnić liczne i od lat zgłaszane postulaty urozmaicenia i uatrakcyjnienia układu graficznego „Bibliotekarza”. Począwszy od bieżącego numeru wprowadzamy dwu- i trzyszpaltowy układ kolumn, większe i zróżnicowane tytuły, węższe marginesy, linie, ramki i inne elementy graficznego różnicowania składu. Zmiany te pociągają za sobą jednak konieczność ograniczenia ilości tekstów składanych większą czcionką (garmondem) oraz stosowania głównie składu petitowego z pojedynczą interlinią lub bez interlinii; w zamian zyskujemy z kolei możliwość pomieszczenia w numerze około dziesięciu stron maszynopisu więcej, co jest szczególnie ważne wobec ograniczonej objętości naszego dwumiesięcznika.

W tegorocznych numerach będziemy wprowadzać pewne zmiany i warianty w nowym układzie graficznym pisma. Bardzo prosimy o zwracanie uwagi na te elementy i przesyłanie do naszej Redakcji wszelkich sugestii i ocen związanych z nową formą graficzną. Wasze uwagi krytyczne, spostrzeżenia i postulaty ułatwią nam podjęcie decyzji, jaki wariant układu graficznego „Bibliotekarza” powinien być stosowany w roku 1979 i dalszych latach. Czekamy na Wasze listy!

Redakcja

Cena zł 10.—

INDEKS 35262

Nakładem Wydawnictwa „Czasopisma Wojskowe”, ul. Grzybowska 77,
00-950 Warszawa, tel. 20-42-85, tel. wojskowy 337-67

Adres redakcji i administracji: Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
Papier ilustr. V kl. B/1. 1.75 ark. druk., 2.25 ark. wyd., nakł. 8000.
Wojskowa Drukarnia w Gdyni. Zam. 0471. 1978 r. R-1